

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

**Заўтра, 2 верасня, Глыбокае
прымае ў сябе свята нашага
нацыянальнага Слова...**

**...А ў першы
дзень восені
адзначаем
Дзень ведаў!**

ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

**Удзельнікам і гасцям урачыстасцей
Дня беларускага пісьменства**

Паважаныя сябры!

**У дзевятнаццаты раз мы адзначаем
Дзень беларускага пісьменства.**

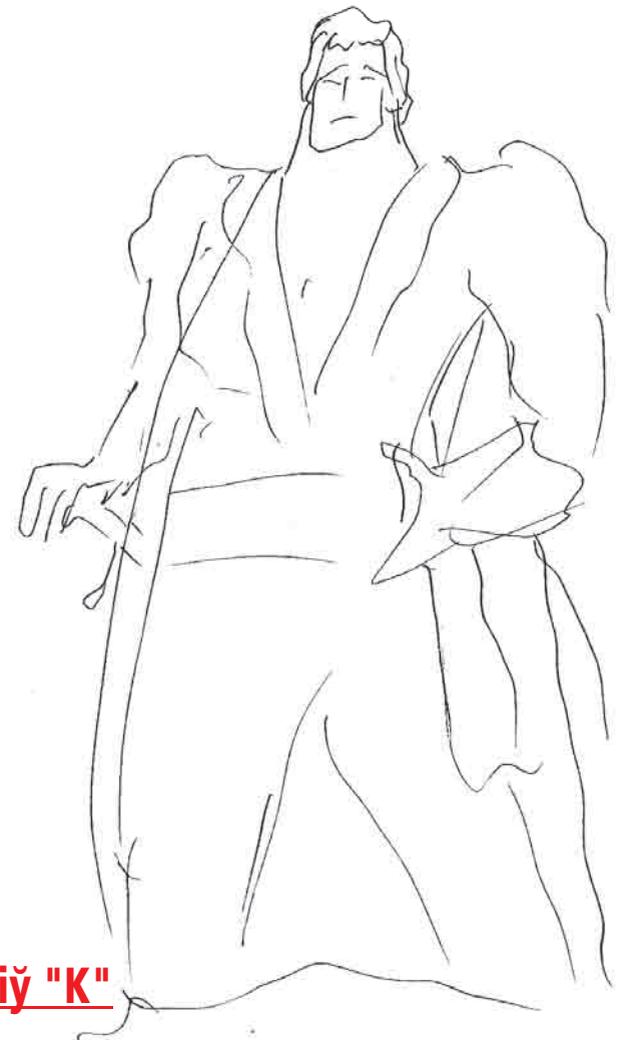
**Сёлета эстафету прымае Віцебскі край, горад Глыбокае.
Слаўная сваёй гісторыяй глыбоцкая зямля падарыла
свету выдатнага мастака Язэпа Драздовіча, знакамітага
тэатральнага дзеяча Ігната Буйніцкага, вядомага
авіяканструктара Паўла Сухого.**

**Асабліва сённяшніх урачыстых мерапрыемстваў у тым,
што яны праходзяць у Год кнігі і ўносяць сваю лепту
ў святкаванне 130-годдзя з дня нараджэння
нашых класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа.**

**Любоў да мастацкага слова і прага да ведаў спрадвеку былі
неад'емнай часткай беларускага менталітэту. На пачатку
трэцяга тысячагоддзя кніга па-ранейшаму застаецца для
нас крыніцай вопыту, натхнення, шчырай любові да роднай
зямлі. Менавіта сапраўдны патрыятызм, інтэлект і духоўнасць
дапамогуць нам пабудаваць шчаслівую, моцную краіну.**

**Сардэчна жадаю ўдзельнікам і гасцям свята здароўя,
поспехаў у працы і дабрабыту.**

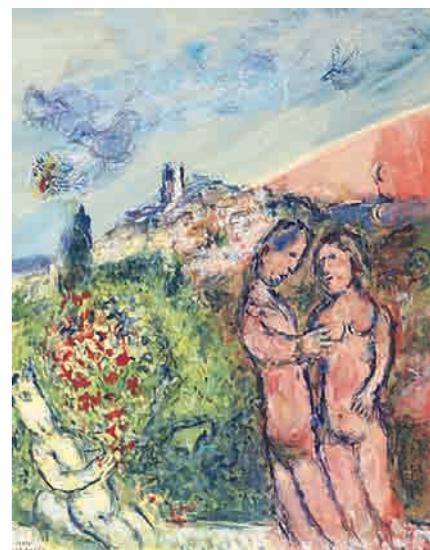
**Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
Аляксандр ЛУКАШЭНКА
2 верасня 2012 года**

Эксклюзіў "К"

СІВЫЯ ЛЕГЕНДЫ КАРАТКЕВІЧА

С. 7—9

ПАРЫЖСКАЯ ШКОЛА Ў МІНСКУ

С. 3

Гэты кадр быў зняты тады, калі ў Глыбокім "накладваліся" апошнія штрыхі на партрэт святачнага горада. На плошчы 17 верасня толькі-толькі ўстанавілі бюсты славутым землякам Іосіфу Корсаку, Ігнату Буйніцкаму, Вацлаву Ластоўскаму, Язэпу Драздовічу... Наперадзе было ўсталяванне яшчэ чатырох скульптурных твораў. Урачыстае ж адкрыццё Сквера знакамітых землякоў стане адной з кульмінацыйных ліній Дня беларускага пісьменства-2012.

Фота Івана Міско

"Як я пазнаёміўся з Буйніцкім"

Напярэдадні Дня беларускага пісьменства наш карэспандэнт сустрэўся з народным мастаком Беларусі, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Іванам Міско — аўтарам партрэтнага бюста выдатнага земляка, ураджэнца Глыбоччыны, Ігната Буйніцкага, што будзе ўстаноўлены на гарадской Плошчы 17 верасня. Побач з яшчэ сям'ю бюстамі іншых знакамітых землякоў.

Іван Міско ля свайго твора.

цьвечі Буйніцкі. Гэта выдатны тэатральны дзеяч, рэжысёр, акцёр, заснавальнік першага прафесійнага нацыянальнага беларускага тэатра і проста прыгожы па абліччы і складзе чалавек, якога я ляпіў па фатаграфіях з найвялікшым задавальненнем.

А маё "знаёмства" з Буйніцкім пачалося яшчэ на пачатку 1970-х. Мне і архітэктару Мікалаю Бурдзіну было даручана зрабіць праект помніка на магіле Ігната Цярэнцьева на Глыбоччыне. Ён памёр у Маладзечне, пахаваны ў вёсцы Палачаны, што пад Маладзечна, але потым быў перапахаваны на сваёй малой радзіме. І вось праз 36 гадоў — новая "сустрэча" з вялікім

тэатралам, ініцыятарам арганізацыі Першага беларускага таварыства драмы і камедыі, на базе якога ўзнік Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, пастаноўчыкам большасці спектакляў Першай беларускай трупы, якая аб'явілася цэлкам на народныя традыцыі.

— А хто яшчэ ўдзельнічаў у стварэнні скульптурнай галерэі ў Глыбочкім?

— Гэта быў заказ Міністэрства культуры, на які, як мне вядома, быў выдаткаваны 1 мільярд 53 мільёны рублёў. Партрэтныя бюсты на гранітных пастаментах выконвалі віцэ-бачане Аляксандр Гвоздзікаў, Валерый Магучы, Азат Тарасян, Іван Казак, мінчане Леў і Сяргей Гумілеўскія, Валярыян Янушкевіч, Канстанцін Селіханаў і я. Ёшчэ творы адліў у бронзе скульптурны камбінат Беларускага саюза мастакоў. Цырымонія адкрыцця Сквера славытых землякоў-глыбаччан адбудзецца 2 верасня...

— Я ведаю, што на гэтай Плошчы 17 верасня стаў помнік Леніну...

— Так, стаў шмат гадоў. Але ён быў зроблены на вельмі нізкім прафесійным узроўні і даўно састарэў ва ўсіх адносінах. Ён дэманціраваны. Прышоў новы час, у Глыбокае вярнуліся людзі, якія па сапраўднаму зрабілі гонар і славу не толькі віцебскаму рэгіёну, але і ўсёй нашай зямлі беларускай.

Б.К.

Як паведамляе ўпраўленне інфармацыі і грамадскіх сувязей Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь, 29 жніўня ўваходзяць у абарачэнне памятнаы манеты "Максім Танк. 100 гадоў".

Жоравы Максіма Танка

Манеты маюць дзве "версіі": сярэбраную — наміналам 10 рублёў, пробай сплаву 925 і масай 16,81 г, ды медна-нікелевую — наміналам 1 рубель, масай 19,50 г. Дыяметр абедзвюх — 37 мм. Манеты, кожная з якіх выйшла тыражом 2 000 адзінак, маюць форму круга, з пярэдняга і адваротнага бакоў — кант, які выступае па акружнасці. Бакавая паверхня — з насечкай.

На аверсе зверху — рэльефны відарыс Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь; у цэнтры — стылізаваная выява

пейзажу: дрэва, луг, жоравы. Маюцца на гэтым баку і надпісы: "Рэспубліка Беларусь", унізе — наміналы; справа — год чаканкі: 2012; злева (на сярэбранай манеце) — проба сплаву.

Рэверс: справа — рэльефная выява Максіма Танка, які сядзіць за сталом; злева — стылізаваная выява беларускага пейзажу: луг, возера і птушкі, якія ляцяць у небе. Унізе, у два радкі, надпісы: "Максім Танк, 1912 — 1995".

Манеты адчаканены ў Вільнюсе: сярэбраная якасцю "пруф", медна-нікелевая — "пруф-лайк".

Імпрэза для Турава

7 верасня ў Тураве адбудзецца VIII Імпрэза камернай і духоўнай музыкі "Тураў".

Мерапрыемства арганізавана Гомельскім аблвыканкамам і рэгіянальным упраўленнем культуры, Жыткавіцкім райвыканкамам, Тураўскім гарсаветам, Нацыянальным акадэмічным канцэртным аркестрам Беларусі пры падтрымцы Міністэрства культуры краіны.

Акцыя будзе зладжана як у Жыткавічах, так і ў Тураве. Сёлетняя назва мерапрыемства — "У гонар Кірылы Тураўскага: музыка славянскага адзінства". Пад час імпрэзы прагучаць творы Міхаіла Глінкі, Пятра Чайкоўскага, Міхала Агінскага і многіх іншых зна-

камітасцей, што выканаюць творчыя калектывы Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі.

Сцэнарый тураўскай імпрэзы прапануе наведвальнікам разнастайную праграму. Напрыклад, майстар-клас і цікавы канцэрт зладзіць адноўлены струнны квартэт аркестра, для наведвальнікаў адкрыецца мастацкая выстаўка, а на сваё выступленне запрасяць гасцей Заслужаны аматарскі калектыв народнага хору Тураўскага ГДК.

Завершыцца свята лірычным канцэртам "У час адпачынку", у якім прымуць удзел Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі і салісты калектыву — лаўрэаты міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў.

Ю.Ч.

Куба вітае Алену

Сярэбраны медаль на Міжнародным фестывалі "Цырк Куба-2012" атрымала артыстка Белдзяржцырка Алена Кулікова.

Нумар "Паветранае кольца" прынёс беларускай паветранай гімнастыцы II месца на прэстыжным цыркавым форуме і званне найпрыгажэйшай артысткі фестывалю.

Беларускай публіцы Алена вядомая па нумарах "Паветраная гімнастка" і "Дубчы", у якіх дзяўчына дэманструе разнапланавыя амплуа: ад Жанчыны-коткі — нумар

з дубцамі, — да аблічча пшчотнай ружы, у якім артыстка ў яркім касцюме на абручы ў паветры здзяйсняе відовішчныя трюкі. У Гаване, дзе ладзіўся міжнародны форум, Алена спынілася на другім варыянце — і скарыла публіку ды журы, у якім, дарэчы, ад Беларусі быў наш Серж Бандарчук. Разам з прызнаннем прафесійных якасцей гімнастыкі, эфектнасці нумара, трэба аддаць належнае і прыгажосці артысткі беларускага цырка.

Абысці нумар Алены на міжнародным фестывалі ўдалося толькі кітайскім артыстам, якія шырока вядомыя свету сваёй бездакорнай тэхнікай выканання. Усяго ў форуме "Цырк Куба-2012" прынялі ўдзел звыш 20 краін.

Д.А.

Палескі практыкум

Рэха "Поклічу Палесся"

24 — 25 жніўня на Петрыкаўшчыне прайшоў II Фестываль этнакультурных традыцый "Покліч Палесся". У яго мерапрыемствах прымаў удзел Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка.

"К" пацікавілася, наколькі карысным стала мерапрыемства для аддзелаў культуры палескага краю.

— Гэта быў не проста шчыры абмен вопытам мэтанакіраванай этнакультурнай дзейнасці, — зазначыла начальнік аддзела культуры Мазырскага райвыканкама Ірына Міронычова. — Мы ў чарговы раз пабывалі на практыкуме па наладжанні цікавай і эфектыўнай работы цэнтраў раёў, самых разнастайных экалагічных суполак, што вынікава працуюць не толькі на Мазыршчыне, але і ў іншых палескіх рэгіёнах...

Андрэй СТАРЖЫНСКІ

"Magnificat" прыязмліўся ў Глыбокім

"Ut Unum Sint" — "Каб усе былі адно". Гэтая евангельская цытата ўжо восем гадоў з'яўляецца слоганам, бадай, самага незвычайнага беларускага кінафестывалю.

Ля вытокаў "Magnificat'a" стаялі Канферэнцыя Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі, пад патранатам якой існуе фестываль, Віцебская дыяцэзія, часопіс "Дыялог" і студыя "Стоп-кадр". Кіраўнік апошняй — вядомы беларускі рэжысёр-дакументаліст Юрый Гарулёў узгадвае, што першапачаткова рэакцыя Глыбоцкага райвыканкама была насяржожанай, таму што кінамерапрыемства мела і мае ўнутрыцаркоўны характар. Але пасля першага фестывалю, калі мясцовыя ўлады убачылі, што за карціны прыходзяць, якія прыязджаюць людзі, стала ясна: такія мерапрыемствы проста неабходны. Таму ўсе наступныя фестывалі ўжо называюцца "сваімі", "глыбоцкімі". Фактычна, "Magnificat" стаўся адным з мясцовых культурных брэндаў: калі некалькі гадоў таму ўзнікла ідэя зрабіць яго вандруным па розных гарадах краіны, глыбаччане прыклалі ўсе намаганні, каб форум займеў у іх сталую прапіску.

Паказальна, што "Magnificat" ніколі не замыкаўся ў межах Глыбокага, дзе, па традыцыі, у раённым Доме культуры праходзяць фестывальныя конкурсныя прагляды. Аднай з адметнасцей фестывалю, а ў выніку і ўсёй Глыбоччыны, стаў "Сад Сяброўства", у які, па традыцыі, кожны год дадаюць па некалькі дрэўцаў прадстаўнікі

новых краін-удзельніц "Magnificat'a". Мясар як адна з галоўных славагасцей Глыбоччыны з часоў першага фестывалю прымае яго гасцей. На вялікі жаль, ужо пасля сходу ў іншы свет ксяндза Ёзаса Булькі, які пры жыцці заўсёды асабіста сустракаў кожнага гасця хрысціянскага кінасвята...

Сёлетні фестываль адбудзецца амаль адначасова з Днём беларускага пісьменства. Сімвалічна, што частка мерапрыемстваў і конкурсных праглядаў "Magnificat'a" праходзіць у Глыбоцкай раённай бібліятэцы. Немалая колькасць прадставленых на фестывалі стужак прысвечана галоўнай кнізе ў жыцці хрысціян. Прынамсі, галоўная мэта фестывалу — евангелізацыя грамадства, падтрымка агульначалавечых каштоўнасцей праз карціны беларускіх ды замежных майстроў кіно і тэлебачання, стварэння ў розных хрысціянскіх традыцыях. Такім чынам, стрыжань міжхрысціянскага дыялога закладзены ў самім рэгламенце "Magnificat'a".

Праграма гэтага года будзе складацца з 44 дакументальных ды анімацыйных стужак і тэлепраграм, якія распавядаюць пра розныя бакі духоўнага існавання чалавека. Як і ў мінулыя гады, асноўная частка стужак-удзельніц прадстаўляе чатыры краіны: Беларусь, Польшчу, Пацію і Украіну. Упершыню ў конкурсе "Magnificat'a" прымуць удзел фільмы з Сербіі, Харватыі і Балгарыі. Нашу краіну прадставяць фільмы вытворчасці студыі "Летапіс", "Белвідэацэнтра", дакументальных студый тэлеканалаў.

Аб'ява*

Стыпендыяльная праграма Міністра культуры і нацыянальнай спадчыны Рэспублікі Польшча "Gaude Polonia"

Нацыянальны цэнтр культуры аб'яўляе конкурс на атрыманне стыпендыі на шасцімесячны курс навучання ў Польшчы ў рамках стыпендыяльнай праграмы Міністра культуры і нацыянальнай спадчыны Рэспублікі Польшча "Gaude Polonia". Праграма "Gaude Polonia" прызначана для маладых дзеячаў культуры і перакладчыкаў з краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы.

Курс навучання ў Польшчы пачнецца 1 лютага і будзе доўжыцца да 31 ліпеня 2013 года. Набор удзельнікаў ажыццяўляецца на конкурснай аснове. Кандыдаты павінны валодаць польскай мовай на базавым узроўні.

Заяўкі прымаюцца да 15 кастрычніка 2012 года.

Падрабязную інфармацыю аб Праграме і бланкі анкет можна атрымаць на інтэрнэт-старонцы <http://www.nck.pl/sub.pl/gaudepolonia.html> і ў Нацыянальным цэнтры культуры ў Варшаве (тэл: +48 22 210 01 21; e-mail: bogumila.berdychowska@nck.pl), а таксама ў Польскім Інстытуце ў Мінску (Мінск, вул. Валадарскага, 6; тэл: 8017-200-63-78, 8017-200-95-81)

У мінулым навучальным годзе на кафедры графічнага дызайну Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў студэнты ўпершыню вывучалі новую дысцыпліну — "Дызайн кнігі". Мабыць, гэтая акалічнасць паспрыяла таму, што на сёлетняй абароне дыпламаў было некалькі вельмі ўдалых работ, тэма якіх — кніга як аб'ект дызайну. Пра адзін з твораў мы і гутарым з выкладчыкам акадэміі Уладзімірам ЛУКАШЫКАМ.

— Спадар Уладзімір, мастакоў кнігі здаўна рыхтуюць на кафедры графікі мастацкага факультэта БДАМ. Чым была выклікана патрэба навучаць кніжнай справе яшчэ і дызайнераў?

— На кафедры графікі рыхтуюць мастакоў-ілюстратараў. Зразумела, што яны, калі трэба, могуць зрабіць макет кнігі. Але для прадстаўнікоў гэтай спецыяльнасці галоўнае — умець пераводзіць слоўныя вобразы ў выяўленчыя. Менавіта на гэта яны псіхалагічна настроены, на гэтым засяро-

— Можна і так сказаць. Але найперш гэта — узор творчага асэнсавання тэмы, а ўжо потым прыклад майстэрскага выкарыстання навуных тэхнічных сродкаў. Тэма работы Ганны — кніга як мастацкі комплекс. На абарону яна прадставіла макет і дэталёвую распрацоўку асобных фрагментаў.

— Пра што кніга?

— Кніга — прыдуманая: яе пакуль што не існуе. Мы з дыпломніцай узялі асобныя раздзелы мемуараў французскага дзяржаўнага дзеяча Каленкура, у якіх апавядаецца пра паход Напалеона ў 1812-м, і вылучылі іх у асобны блок пад назвай "Паміж Нёманам і Бярэзінай". Хронікі 1812 года ў мемуарах Армана

асноўным тэксце. Атрымалася кніга для інтэрактыўнага чытання — нібы тры ў адной: хочаш — чытай усе адначасова, хочаш — паасобку.

— Што асабіста вас уразіла ў мемуарах Каленкура?

— Каленкур быў маштабнай асобай. Гісторыя рабілася на яго вачах, і ў гэтым працэсе ён прымаў непасрэдны ўдзел. Адзін з бліжэйшых папчэнікаў французскага імператара, ён быў блізка знаёмы з каранаванымі асобамі. Пасля паражэння Напалеона Каленкур быў зняволены, а атрымаў свабоду дзякуючы заступніцтву расійскага імператара Аляксандра I. Пісаў жа ён пра тое, што бачыў. Мяркую, гэта шчы-

Напалеон паміж Нёманам і Бярэзінай

ПАМІЖ НЁМАНАМ І БЯРЭЗІНАЙ.
Хронікі 1812 года ў мемуарах Армана Агюстэна Луі дэ КАЛЕНКУРА

Мінск 2012

1812 год на Беларусі: спроба мастакоўскага прачытання пакуль неіснуючай кнігі

Кніжны праект выпускніцы Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў асабліва цікавы ў Год кнігі, якім абвешчаны 2012-ы. Да ўсяго, ён знітаваны з тэмай вайны 1812 года, 200-я ўгодкі якой мы згадваем сёлета. Дарэчы, як сведчаць аповеды тамтэйшых жыхароў, пачутыя імі ад прашчурнаў, у Глыбокім, сталіцы сёлетняга Дня беларускага пісьменства, як і ў іншых мясцінах нашай зямлі, Напалеон нібыта прамовіў, пабачыўшы касцёл, што хацеў бы на далоні перанесці яго ў Парыж...

рыя мемуары. Мне запомніўся наступны эпізод кнігі. Напярэдадні ўварвання Напалеона праводзіў рэкагнасыроўку берагоў Нёмана, дзе войскі муслілі перасекчы мяжу. Ягоны конь спалохаўся зайца, які трапіў яму пад ногі, стаў на дыбкі ды памчаў, і Напалеон зваліўся з каня. Прысутныя палічылі гэта кепскім знакам, а сам Напалеон, па словах Каленкура, не звярнуў увагі: імператар не быў прымхлівым. Гэта вайна дорага каштавала і самому Каленкуру: ягоны брат загінуў у Барадзінскай бітве...

— Ілюстрацыі на разваротах, як я бачу, наўпрост з тэкстам не звязаны?

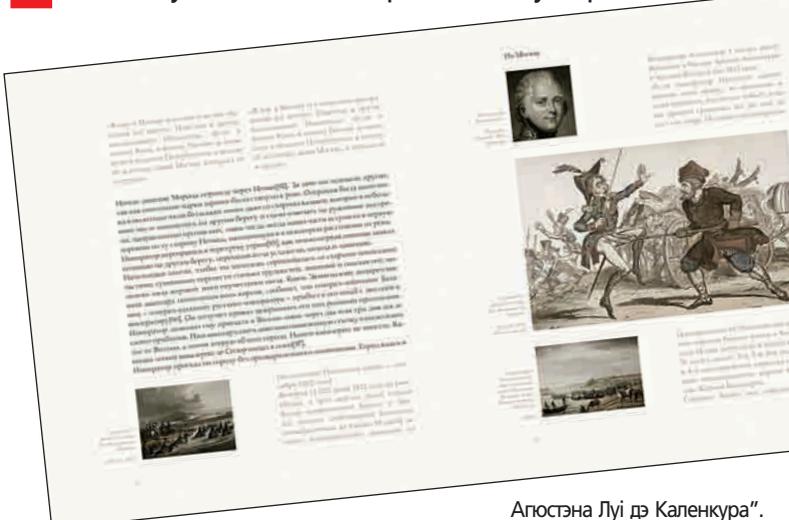
— А такой мэты не было — дыпломніца імкнулася даць вобразнае ўяўленне пра тыя драматычныя падзеі. Мяркую, гэта ў яе атрымалася. Ілюстрацыі пабудаваны на асацыятыўных сувязях з тэкстам, вельмі тонкіх і супярэчлівых.

— Ці зацікавіў праект Ганны Нядзелька выдаўцоў, якія прысутнічалі на абароне?

— Так. Але каб давесці яго да друку, патрэбна шмат намаганняў і часу. А юбілейны год, калі кніга "Паміж Нёманам і Бярэзінай..." была б вельмі дарэчы, пайшоў на зыход. Праўда, калі глядзець шырэй, дык эпапея вайны з Напалеонам скончылася не ў 1812 годзе — былі яшчэ бітвы пад Лейпцыгам, Сто дзён, Ватэрлоа, ссылка імператара на выспу Святой Алены і, нарэшце, Венскі кангрэс 1814 — 1815 гадоў, які закончыў цэлую эпоху.

Ды нават і без усякай прывязкі да нейкай даты такая кніга для Беларусі — актуальная. Калі яна нарэшце пабачыць свет, дык, безумоўна, будзе мець чытацкі попыт.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ
На ілюстрацыях: старонкі з віртуальнай пакуль кнігі.

джаны. Гэтану іх, у асноўным, і вучаць. Мы нездарма ганарымся сваёй графічнай школай.

Іншая справа, што ілюстрацыя — гэта твор, які можа быць самадастатковым, існаваць па-за кнігай. І яшчэ: ілюстрацыя — толькі частка кнігі, фрагмент, хоць і надзвычай важны.

Дызайнера вучаць бачыць кнігу ў комплексе — як сцэлярную візуальна-пластычную сістэму. Тым больш, што сёння мастак, які робіць кнігу, мае ў якасці інструмента камп'ютар, а выяўленчыя магчымасці яго — велізарныя. Абмежаваннем тут можа быць толькі фантазія творцы.

— Дыпломная работа Ганны Нядзелька, высока адзначаная Дзяржаўнай камісіяй, мабыць, і ёсць узор творчага выкарыстання камп'ютара?

Намеснік дырэктара НММ Надзея Усва ў залах, дзе пройдзе выстаўка.

Віцебск і Парыж сустрэнуцца ў Мінску

Да адной з падзей года ў культурным жыцці краіны — вернісажу "Мастакі Парыжскай школы з Беларусі" — засталася акурат 20 дзён. Гэтага дня мы чакалі шмат гадоў. І — дачакаліся.

21 верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі мы пабачым арт-праект, які нарадзіўся дзякуючы "Белгазпрамбанку", Нацыянальнай камісіі па справах UNESCO, Міністэрству культуры краіны, пасольствам Рэспублікі Беларусь у Францыі, Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі, самому Нацыянальнаму мастацкаму, Дому-музею Марка Шагала ў Віцебску.

У экспазіцыі, што размесціцца ў чатырох залах НММ на першым паверсе, будзе прадстаўлена каля ста жывапісных карцін, графічных работ і адна скульптура нашых сусветна вядомых землякоў — "беларускіх парыжан". Усе творы — з карпаратыўнай калекцыі банка, з прыватных калекцый у Беларусі і Санкт-Пецярбургу, з віцебскага Дома-музея Марка Шагала і фондаў НММ РБ.

Акрамя работ выяўленчага мастацтва арт-праект утрымлівае адукацыйную частку: біяграфіі творцаў, дакументы і фота, мастацкія інсталяцыі, інтэрактыўную частку, дакументальныя фільмы, калекцыйныя кнігі. Але, канешне ж, "цвік" гэтага свята — арыгіналы работ. Дарэчы, амаль палова іх прайшла папярэдняю рэстаўрацыю ў рэстаўрацыйных майстэрнях музея.

Дык хто ж вярнуўся на сваю радзіму? Ядро той самай легендарнай Парыжскай школы, якую сёння ведае ўвесь культурны свет. Гэта — Марк Шагал, Хаім Суцін, Осіп Цадкін, Пінхус (Павел) Крэмень, Міхаіл (Мішэль) Кікоін, Осіп Любіч, Сэм Зарфін (Цар-

фін), Яўген Зац, Якаў Балглей, Роберт Гёнін і Надзея Хадасевіч-Лежэ.

Пра жыццё і творчасць большасці з іх газета "К" падрабязна пісала ў 2010 — 2012 гг. у рубрыцы "Вяртанне імёнаў" і, такім чынам, у многіх адносінах стала першым на Беларусі выданнем, што пазнаёміла чытачоў з няпростымі лёсамі тых, хто з розных прычын вымушаны быў пакінуць радзіму, каб потым напісаць свае імёны на скрыжальных сусветнага мастацтва. І вось сёння, праз стагоддзе, яны вяртаюцца дамоў — сваімі работамі, створанымі ў 1910-я — 1960-я гады.

На адкрыццё выстаўкі запрасілі дзяцей і ўнукаў некаторых мастакоў — "герояў" экспазіцыі: Дзіву Любіч, пляменніцу Суціна Ніну Ферапонтаву, унука Зарфіна, а таксама спецыяліста-эксперта — парыжанку Надзін Нізавер, якая дапамагла знайсці і набыць творы мастакоў у Францыі.

Змена экспазіцыі.

Увага! Музейны форум!

Вынікі конкурсу — 14 кастрычніка

Нагадваем, Першы Нацыянальны форум "Музеі Беларусі" 12 — 14 кастрычніка пройдзе ў Гродне.

Згодна з Інструкцыяй аб правядзенні Нацыянальнага форуму "Музеі Беларусі", зацверджанай пастановай Міністэрства культуры краіны № 29 ад 28.05.2012 г., у рамках падзеі праводзіцца конкурс "Музеі Беларусі" — трэцяму тысячагоддзю.

У пункце 16 згаданай Інструкцыі пазначана: "Пры вызначэнні пераможцаў конкурсу асноўнымі крытэрыямі з'яўляюцца: высокі прафесійны ўзровень работ; наўнасць арыгінальных ідэй, інавацыйных падыходаў; папулярнасць музейных

прадметаў, музейных калекцый, нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей; прыцягальнасць музейнай дзейнасці для патэнцыйных партнёраў з розных сфер дзейнасці; адметнасць прэзентацыйнай формы".

"Вынікі конкурсу, — як адзначана ў пункце 17, — абвешчаюцца на ўрачыстай цырымоніі закрыцця форуму, дзе пераможцам уручаюцца дыпламы. Пры наўнасці пазабюджэтных сродкаў пераможцам выплаваюцца грашовыя прэміі, уручаюцца прывы. Памер грашовых прэміі вызначаецца аргкамітэтам у залежнасці ад памеру наўных пазабюджэтных сродкаў".

Сама цырымонія адбудзецца ў Гродне 14 кастрычніка.

Спадарожнік па-над святам?

Незвычайны старт для артыкула дала прэс-служба Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі паведаміла, што Цэнтр кіравання палётамі атрымаў першыя здымкі паверхні Зямлі з беларускага касмічнага апарата.

Цалкам верагодна, што зараз, пад час Дня беларускага пісьменства, наш спадарожнік заняты "нябеснымі бегамі" менавіта над Глыбокім. Ці думаў Язэп Драздовіч, што ягоная мара аб асваенні касмічнай прасторы беларусамі будзе мэтанакіравана здзяйсняцца? Як паведаміў "К" га-лоўны інжынер НІ РУП "Геаінфармацыйныя сістэмы" НАН

Беларусі Алег Сямёнаў, наш касмічны апарат лунае цяпер у "выпрабавальным" рэжыме і неўзабаве пачне выконваць непасрэдыя фатаграфічныя функцыі.

Беларускі спадарожнік дыстанцыйнага зандзіравання Зямлі быў запушчаны 22 ліпеня з касмадрома "Байканур" у Казахстане. Ён павінен зрабіць поўную касмічную здымку ўсёй тэрыторыі Беларусі. Такім чынам, краіна плануе не толькі задаволіць свае патрэбы ў касмічных здымках, але і прадаваць апошнія іншым дзяржавам. Цікаваць да беларускай касмічнай інфармацыі ўжо выказалі асобныя краіны, у тым ліку Азербайджан і Венесуэла. Тэрмін актыўнага існавання беларускага касмічнага апарата складае пяць гадоў...

Здымкі падобнага тыпу, як на картаграфічных он-лайн-сервісах, наш спадарожнік перадае на Зямлю.

Пра мікра- і макракосм Глыбоччыны з гісторыка-лірычнымі рэтраспекцыямі

"Нябесныя бегі"

Не буду развіваць касмаганічную тэорыю Язэпа Драздовіча пра паходжанне планет Сонечнай сістэмы, хоць ягоная перакананасць у незямной перадгісторыі нашай цывілізацыі мне асабіста — даспадобы. Спыніць увагу хочацца на іншым. Выбітны мастак-вандроўнік падсілкоўваўся не толькі ад беларускай зямлі, але і ад беларускага неба, жыві нібыта паміж імі, бясконца разважаючы пры гэтым, што спазнанне свету — спазнанне найперш сябе. Рабіў этнаграфічныя замалёўкі, складаў слоўнікі, выкладаў маляванне, думаў пра космас і Беларусь: "Мы аджывём свой век, нас не будзе, але пасля нас знойдуцца людзі, іх пашлець Бог і выдасць новае пакаленне народу на пакарасу жыцця". Пісаў у 1931 годзе трактат "Нябесныя бегі" і марыў, каб кожны куток Беларусі стаў, урэшце, хоць і невяліччай, але Галактыкай, а кожны насельнік яе — гаспадаром Сусвету, свайго асабістага, непаўторнага, акрэсленага прагай да творчага самаўдасканалення. Вось гэты, Глыбоцкі, космас найперш і цікавы. Космас, дзе не спыняецца ход планет пад назвамі "Вацлаў Ластоўскі", "Ігнат Буйніцкі", "Язэп Драздовіч", дзе зіхаціць шматлікімі зоркамі талент іх шматлікіх спадкаемцаў. Менавіта пра гэты космас і хацелася б распавесці...

Як выхаваць фундатора?

Самы ўплывовы фундатар Глыбокага — "ваявода мціслаўскі і староста дзісенскі" Юсіф Корсак. Задумаўся ў свой час над "пакарасай жыцця" і ўвекавечыў сябе завяшчальным запісам — фондушам. Абавязаву кармелітаў утрымліваць пансіянат для моладзі, шпіталь для бедных, ахвяраваў грошы на ўзвядзенне касцёла і кляштары...

Ці ёсць на сёння ў сацыяльна-культурнай сферы раёна спонсары-інвестары кшталту колішніх славурых прадстаўнікоў мецэнатскіх родаў Зяновічаў ды Корсакаў? Ёсць. Натуральна, маштабы пакуль не тыя, але... Намеснік старшыні Глыбоцкага райвыканкама па эканамічных пытаннях Алена Шалонька сцвярджае, што ў раёне дзейнічае звыш дзясятка больш-менш буйных і паспяховых прадпрыемстваў, якія падтрымліваюць культуру. Падтрымка гэтая — пакуль эпизодычная, так бы мовіць, перманентная. Да прыкладу, малочна-кансервавы камбінат час ад часу "сілкуе" работнікаў культуры той або іншай апаратурай для развіцця клубнай дзейнасці. Каб гэткае мецэнатства набыло сапраўды сістэмны характар, Алена Шалонька як эканаміст-прафесіянал выказваецца за стварэнне агляжучага саветаў. Зрэшты, не адмаўляе пры гэтым і на-яўнасць іншых схем узаемадзеяння культуры і бізнесу.

Схемы гэтыя, па меркаванні намесніка старшыні райвыканкама па сацыяльных пытаннях Галіны Унуківіч, павінны засноўвацца на ўзаемадаверы, які штодня трэба падмацоўваць справай. Інакш кажучы, калі ўстанова культуры працуе якасна і мае аўтарытэт сярод жыхароў, дык які тады гаспадарнік адмовіцца ад дзейснай дапамогі ёй? Доказваў таму па раёне вельмі шмат, і мы да іх яшчэ

вер-не м-ся. Не-аспрэчна адно: Корсакаў

да Зяновічаў неабходна выхоўваць, выкарыстоўваючы пры гэтым не катэгарычны адміністрацыйна-камандны заклік, а сцішаны далікатны дыялог, што вядуць аднолькавыя паводле "вагавай катэгорыі" сацыяльныя партнёры. Толькі тады і не абыдзецца яны адзін без аднаго.

Менавіта такой "сацыяльнай" тактыкі і прытрымліваецца старшыня Глыбоцкага райвыканкама Алег Морхат, які пастаянна кажа пра сістэмнае фундатарства ўзаемакарысных ініцыятыў. Пад час падрыхтоўкі да Дня пісьменства на рамонце і рэканструкцыі самых розных аб'ектаў райцэнтра асвоена каля 50 мільярдаў бюджэтных сродкаў. Некалькі дзясяткаў мільёнаў скіравалі на гэтыя мэты прадстаўнікі прыватнага бізнесу і ўнітарных прадпрыемстваў Глыбоччыны. Вось такая "пакараса жыцця".

Школа "касманautaў"

Постаць мастака і літаратара Язэпа Драздовіча — адна з яркіх і ўншальных у "парадзе зорак-планет" Глыбоччыны. Нарадзіўся ў засценку Пуныкі (непадалёк ад вёскі Падсвілле) у сям'і беззямельнага шляхціча, вучыўся ў Віленскай школе малявання, разам з Якубам Коласам і Вацлавам Ластоўскім працаваў у "Нашай ніве", стварыў вокладку "Першага беларускага календара на 1910 год"... Не меў сям'і, не меў прызнання, але бачыў "нябесную" перспек-

У кафедральным саборы Ражджства Найсвяцейшай Багародзіцы захаваны Дабрадаты Агонь ад Труны Гасподняй.

тыву Беларусі і без стомы выхоўваў паслядоўнікаў. Сённяшняю дзіцячую мастацкую школу імя Язэпа Драздовіча сёй-той у Глыбокім называе школай "касманautaў" і мае рацыю. Толькі той здольны стаць мастаком, хто не ў зямлю ўнурыўся, а марыць пастаянна пра надвоблачны палёт. Дарэчы, Глыбокае з птушынай вышыні нагадвае ў нечым пярэстую і цёплую маляванку Драздовіча...

Жанна Балабуева ў свой час кіравала прыватнай мастацкай студыяй. Калі студыя "разраслася", прафесійная мастачка прапанавала аддзелу культуры ўтварыць на яе базе мастацкую школу. Ініцыятыву падхапілі, знайшлі памяшканне, школа Драздовіча, якой кіруе Балабуева, існуе вольна чатыры гады паралельна з ДШМ. Пагадзіцца, досыць перакананы прыклад, калі прыватнік арганічна сумяшчае асабісты інтарэс з дзяржаўным.

Летаць быў першы выпуск, з 21 гадаванца некалькі ўпэўнена паступілі ў мастацкія ВНУ. Выкладчык установы Уладзімір Гац (які і Жанна Балабуева, скончыў Віцебскі мастраф), кажа, што пад час Дня беларускага пісьменства паўстане перад удзельнікамі і гасцямі свята ў абліччы Драздовіча. Ён перакананы: з прагай самарэалізацыі ў школьнікаў — усё якое мае быць, і на арбіце вакол планеты Глыбокае зоркавы нябесныя бегі ніколі не спыняцца.

Вярнуўшыся з творча-рамантычнага мікра- і макракосму на зямлю з яе ўпартымі эканамічнымі катэгорыямі, дадам, што школа Жанны Балабуевай — юрасоба, навучанне ў

ёй каштуе 30 тысяч рублёў у месяц, а цягам мінулага навучальнага года тут займалася мастацкім "небазнаўствам" 97 вучняў асноўнага складу і 25 — падрыхтоўчага...

"Бронзавая" зорка рэспублікі

Народны мастак Беларусі Іван Міско, які працаваў над адным з бюстаў для Сквера знакамітых землякоў у Глыбокім, аднойчы распавядаў, што ўсе касманautaў, вобразы якіх ён ствараў цягам жыцця, імкнуліся асабістай славай усяляк улавіць найперш тую зямлю, што іх нарадзіла і выхавала. Жаданне — цалкам заканамернае. Яго напоўніцу выкарыстала і цяжкаатлетка, "бронзавая" медалістка нядаўняй алімпіяды ў Лондане Марына Шкірманкова, якая, вярнуўшыся на радзіму "зорнай" герайніа, адразу і з вялікай удзячнасцю завітала на сустрэчу з землякамі ў гарадскі Дом культуры...

Мы пісалі нядаўна пра гэтую ўстанову. Пастаянна якаснай рэканструкцыі займалася не толькі шыкоўнае аблічча, але і сапраўды "касмічнае" начынне. Уявіце: "разумная" светлавая апаратура мае некалькі дзясяткаў колеравых праграм, варыянты якіх змяняе ў адпаведнасці з задазненай праграмай проста феерычна! Уражанне такое, што лунаеш сярод зоркападу. Ёткімі ж фантастычнымі магчымасцямі валодае і гукаўзмацняльная тэхніка... Карацей, гукааператар ГДК Сяргей Палякоў пачувае сябе за мікшэрным пультам гаспадаром сусвету...

Дык вось, нават Марына Шкірманкова была ўражана тым, які крок наперад зрабіла родная культура. Выказвала землякам сваю бясконцую павагу, адказвала на шматлікія пытанні. Увогуле, першае мерапры-

Мясцовыя "небазнаўцы" — дырэктар Глыбоцкай дзіцячай мастацкай школы імя Язэпа Драздовіча Жанна Балабуева і выкладчык установы Уладзімір Гац.

емства ў абноўленай установе было надзвычай маштабным. Маю на ўвазе не толькі гук са святлом. У зале тым жнівеньскім днём сабраліся маладыя спецыялісты Глыбоччыны, з якімі павяло гутарку мясцовае кіраўніцтва — пра ўмовы працы і жылля, пра творчыя і вытворчыя прыярытэты рэгіёна, пра яго слаўную мінуўшчыну і не менш слаўную будучыню. Сустрэча павольна ператварылася ў дыялог, з неабходнасці наладжвання якога гэты артыкул, па сутнасці, і быў распачаты. Не бяруся сцвярджаць, колькі спецыялістаў адчуець гэтую зямлю роднай, колькі з іх улавіць яе талентам. Перакананы толькі ў адным: глыбоцкая зямля валодае надзвычайным магнетызмам. І прыцягальнасць Глыбокага працягвае спараджаць зорак планетарнага маштабу. З гэтай нагоды яшчэ адзін славуты ўраджэнец Глыбоччыны, непахісны ва ўласных перакананнях Вацлаў Ластоўскі, пісаў калісьці: "...Мы — народ здольны. З нашага народа выйшла багата славурых людзей, за якіх ніколі нявыплачаны доўг маюць перад намі і палякі, і рускія, і іншыя нашы суседзі..."

Музей "галактычнага" маштабу

Яшчэ адзін прыклад выніковага сацыяльнага партнёрства: падсвільскі гаргасялковы дом культуры. Ён кіруе даўня чыгачка і пазаштатны аўтар "К" Тамара Спяцанава. Установа культуры даўно і плённа супрацоўнічае з мясцовай сярэдняй школай. Справа ў тым, што ў апошнім на пачатку 1990-х быў створаны Музей-пакой Язэпа Драздовіча, дзе сабраны ўнікальныя работы самабытнага мастака. Дырэктар школы Лідзія Генеральчык распавяла, што

Марыя Феліксаўна Беззубёнак з Празарокаў памятае песні Ігната Буйніцкага.

Мастацкі кіраўнік Падсвільскага ГДК Наталля Матусевіч са "спонсарскім" ноўтбукам.

планеты Глыбокае

льны тэатр. Быў перакананы: кожны рух, слова, сцэнічны строй павінен мець менавіта нацыянальнае абгрунтаванне і тлумачэнне. Таму як званы этнограф і вышукваў забытыя танцы, песні, арнаментыку касцюмаў. Дарэчы, гэтым жа, але кожны па-свойму, скруглёзна займаліся і Ластоўскі, і Драздовіч...

Лішне казаць, што ў Празароках дзейнасць культасветнікаў "кружляе", як планета ля Сонца, вакол Ігната Буйніцкага. У мясцовай школьцы ёсць музей "бацькі нацыянальнага тэатра", які ўсяляк падтрымлівае Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Пры клубнай установе дзейнічае фальклорны калектыў "Сяброўка", што паспяхова доўжыць спеўныя традыцыі Буйніцкага. А бібліятэка нястомна збірае звесткі пра першы тэатр і яго самаахвярнага кіраўніка.

Менавіта Алена Сабачэўская, што ўшчыльную, як і знакаміты дзядзька Ігнат, займаецца краязнаўствам, пазнаёміла мяне з Марыяй Беззубёнак, якая з распеваў бацькі ведае шмат пра Буйніцкага. "Бацька мой, — распавяла Марыя Феліксаўна, — не быў акцёрам, але з Буйніцкім сябраваў,

Дырэктар Глыбоцкай ЦБС Валянціна Спасьбіёнак кажа, што спонсарамі сельскіх устаноў з'яляюцца і сельскагаспадарчыя вытворчыя кааператывы, і сельскія саветы. Кніжныя фонды бібліятэк часам папаўняюць па ўласным "мецнацкім" жаданні і "шараговыя" чытачы.

Людзі-волаты, людзі-прарокі

Старшыня райвыканкама Алег Морхат назваў падрыхтоўку да Дня пісьменства кропкай прыкладання раённых сіл. Ніхто не застаўся ад дзяржаўнай справы ўбаку. І Глыбокае, прыбранае як дзяўчына да вяселля, гэтымі днямі вітае гасцей з усеі рэспублікі. А на ўездзе ў райцэнтр кожнага з іх сустракае ўсталяваны на пастамент знішчальнік-бамбардзіроўшчык СУ-17МЗ, што каля трох дзясяткаў гадоў знаходзіўся на ўзбраенні Ваенна-паветраных сіл СССР і Расіі. І гэта ў "глыбоцкім кантэксце" не мілітарызцкі сімвал, а яшчэ адзін доказ мясцовай улюбёнасці ў неба. Распрацаваў самалёт канструктар Павел Сухой, таксама ўраджэнец гэтага краю, нястомны тэхнічны наватар. Ён ма-

Касцёл у Празароках.

Пад гэтым падсвільскім небам нарадзіўся Язэп Драздовіч.

Загадчык СБ у Празароках Алена Сабачэўская на месцы пахавання Ігната Буйніцкага.

Электраманцёр "Гроднатэамантажу" Раман Мілецкі і гуксаператар Глыбоцкага гарадскога дома культуры Сяргей Палякоў наладжваюць суперсучасную апаратуру.

На ўзбочыне шашы на Глыбокае гасцей Дня беларускага пісьменства сустракае васьмі такі "запрашалнік".

разам з ім песні спяваў. Цяпер тыя песні Буйніцкага наша "Сяброўка" выконвае... Дык вось, Ігнат Цярэнцэвіч вельмі добрым і прыязным чалавекам быў. Дома не сядзеў, пастаянна з трупай — на гастрольях. Вось бацька мой яму ў гэты час дапамагаў па гародзе ўходжвацца: бульбу выкапаць ці грады прапаляць..."

Шмат у каго з Празарокаў засталіся фотопартрэты Ігната Буйніцкага. Унукі і ўнучкі тых, хто сябраваў з тэатралам, спеваком і этнахэраграфам, даражаць гэтымі здымкамі-рэліквіямі, што нагадваюць пра яшчэ адну нязгасную зорку Глыбоччыны...

рыў не толькі пра нябесную бязмежнасць, але і пра яе бяспеку. Авіяканструктар Антонаў называў Сухого "квінтэсэнцыяй савецкай авіяцыі"... Гэта сама квінтэсэнцыяй самаспазнання можна назваць Драздовіча, сумлення — Ластоўскага, прафесійнасці — Буйніцкага. Людзі-волаты, людзі-прарокі. Іх няма ўжо, аднак святло іхніх душ, як святло згаслых у далёкім космасе зорак, працягвае пазначаць нам дарогі ў будучыню...

Яўген РАГІН, наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Глыбоцкі раён — Мінск Фота аўтара

пачалося ўсё са старанняў настаўніка-краязнаўцы Валерыя Папкова. Так у школьнай калекцыі з'явіліся дыванкі-маляванкі, жывапісныя карціны мастака-вандруніка...

Тамара Спяцанава называе ўзаемадзеянне са школай актыўным і надзвычай пазітыўным. Разам складаюць план мерапрыемстваў. Усе школьныя творчыя справаздачы праходзяць на клубнай сцэне. А загадчык бібліятэкі Святлана Яскоўская ладзіць экскурсіі чытачоў у школьны музей. Часта адбываюцца і сумесныя з настаўнікамі паездкі на магілу Драздовіча, што непадалёк ад хутара, дзе ён нарадзіўся. Хутара ўжо няма, а слава пра высокага і прыгожага мастака, што абшоў у пошуках этнічнай натуры ці не ўсю Беларусь, жыве і перадаецца праз пакаленні. Той-сёй, хто яшчэ памятае прывабную паставу творцы, і не сумняваецца ў тым, што Драздовіч на ўласныя вочы бацьку пейзажы далёкіх планет. Маўляў, вялікага, галактычнага маштабу быў талент у гэтага чалавека...

У дырэктара Падсвільскага ГДК, дарэчы, — сваё канкрэтнае меркаванне аб наладжванні дзелавых стасункаў са спонсарамі: маўляў, не столькі грошы ў іх прасіць трэба, колькі якасныя паслугі прапаноўваць, для фінан-

савання якіх і патраціцца не шкада. На тэрыторыі гарпасёлка — чатыры вытворчыя прадпрыемствы, і Тамара Спяцанава з іх кіраўніцтвам жыве душа ў душу. Ды і звычайныя жыхары Падсвілля бязмежна паважаюць дырэктара ГДК не толькі за прыгожыя вочы. Пра тое, як "народныя спонсары" падарылі аднойчы клубнай установе ноўтбук, мы калісьці пісалі ўжо.

Песня Буйніцкага

Калі Язэп Драздовіч — фарба, слова і касмічная мара Глыбоччыны, дык Ігнат Буйніцкі — гэта дзея, гук і нацыянальна тэатральны гонар. Загадчык сельскай бібліятэкі ў Празароках Алена Сабачэўская распавядае, як першы стваральнік нашага прафесійнага тэатра старанна вывучаў жыццё народа, народныя песні і танцы, узоры старадаўніх строяў. Нарадзіўся ў вёсцы Палевачы (непадалёк ад Празарокаў), тут і зладзіў у 1907 годзе тэатр, які даваў канцэрты і спектаклі ў навакольных вёсках. Можна казаць, што Буйніцкі — першы свядомы і паспяховы работнік культуры ў гэтых мясцінах. Гэта пра яго Янка Купала напісаў: "Пад дуду і пад цымбалы топне, праспявае... Сцеражыцеся, усе людзі: беларус гуляе!". Буйніцкі дакладна ведаў, што такое нацыяна-

Там, дзе напісаны Баркалабаўскі летапіс Пераемнік свята — Быхаў

На прэс-канферэнцыі, прысвечанай вынікам падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства, першы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілія Ананіч паведаміла, што сталіцай гэтага рэспубліканскага свята ў наступным годзе стане Быхаў.

Мы звязаліся з начальнікам аддзела культуры Быхаўскага райвыканкама Святланай Міхальковай і пераканаліся, што гэтае мястэчка Магілёўшчыны мае ўсе гісторыка-літаратурныя падставы для таго, каб пераняць эстафету ад Глыбо-

кага і займаць у 2013-м "сталічны" статус.

Менавіта на быхаўскай зямлі, у вёсцы Баркалабава, быў напісаны Баркалабаўскі летапіс — помнік беларускай гісторыка-мемуарнай літаратуры 2-й паловы XVI — пачатку XVII стст. Летапіс, як вядома, захаваўся ў адзіным спісе і знаходзіцца ў Дзяржаўным гістарычным музеі ў Маскве. Аўтар яго — невядомы... Тут жа, у Баркалабава, працавалі ў свой час навукоўца-філолаг Мялеці Смарыцкі — аўтар "Граматыкі славенскай..." і прапаведнік, літаратар ды перакладчык Лаўрэнцій Зізаній — знакавыя постаці ў нашай старадаўняй літаратуры.

Гэты ж адметны ў быхаўскім краі і архітэктурныя помнікі... Доўгі час зямля вакол вёскі Грудзінаўка належала магнатам Хадкевічам і Сапегам, потым — магілёўскаму губернатару Дзмітрыю Талстому. Грудзінаўскі палацава-паркавы ансамбль, узведзены ў XIX стагоддзі, і сёння ўравае сваёй незвычайнай прыгажосцю. Гэты сядзібны комплекс уключаны ў Спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Беларусі. Вядзецца распрацоўка праектна-каштарыснай дакументацыі для яго ўзнаўлення.

У самім Быхаве Ян Хадкевіч распачаў у 1590 годзе пабудову замкавых умацаванняў. Палац на беразе Дняпра паўстаў у пачатку XVII стагоддзя. У гэты ж час узнікла і быхаўская синагога — пераканавы ўзор абарончай архітэктуры...

Літаратурныя традыцыі сённяшняй Быхаўшчыны з поспехам доўжацца і мацуюцца. Тут нарадзіліся, жылі і працавалі літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхаіл Мушыньскі, публіцыст і заслужаны дзеяч культуры рэспублікі, доктар філалагічных навук Барыс Стральцоў, празаік і драматург Васіль Ткачоў, пісьменнік Міхаіл Пазнякоў, фалькларыст, этнограф, акцёр і літаратар Мікалай Макарацёў ды многія іншыя.

— Хочацца пачаць нашу размову з актуальнага. У юбілейны год Янкі Купалы і Якуба Коласа Нацыянальная бібліятэка прысвяціла адзін з апошніх мультымедыяных праектаў нашым Песнярам...

— Найперш хочацца адзначыць, што Нацыянальная бібліятэка нашай краіны перайшла адмысловы рубеж. Сёння віртуальных наведвальнікаў у нас стала больш, чым рэальных, і іх колькасць працягвае павялічвацца. А таму найлепшым падарункам для аматараў кніжнай культуры, хочацца верыць, стане праект, дзе прадстаўлены ў зручнай форме летапіс жыцця і творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа, успаміны іх сучаснікаў і паплекнікаў, галасы класікаў, ілюстрацыі да іх твораў, афарызмы Песняроў, а таксама віктарына, што ўключае найбольш цікавыя факты з іх біяграфіі ды творчай дзейнасці. Праект разлічаны на ўвесь юбілейны год, а таму новыя матэрыялы ўвесь час будуць з'яўляцца. Трэба адзначыць, што пры стварэнні праекта мы арыентаваліся найперш на ўласныя фонды, паколькі трэба было ўлічыць аспекты аўтарскага права і іншых маёмасных правоў.

— Аднак мультымедыя-праект з нагоды юбілею Песняроў — не адзінакавы прыклад выкарыстання новых тэхналогій у дзейнасці бібліятэкі...

— Сапраўды, зварот да электронных выданняў — сусветная тэндэнцыя. Іншая справа, што выданне кнігі на кампакт-дысках становіцца ўсё менш актуальным. Людзі ўжо прывычаліся да атрымання інфармацыі ў так званым аддаленым доступе. Адгаведна, цяпер чытач купляе не дыск, а доступ да таго або іншага рэсурсу.

Наша бібліятэка адсочвае ўсе гэтыя тэндэнцыі. У свой час мы сталі адной з першых дзяржаўных устаноў культуры, якая распачала выпуск электронных выданняў. Гэта адбылося ў 2004 годзе. Праўда, першыя з іх арыентаваліся на друкаваныя экзэмпляры, дубліравалі яго. Ужо пазней з'явіліся мультымедыяныя праекты, што мелі самастойны характар і пачалі больш паўнаважна выкарыстоўваць магчымасці электроннага выдання. Так, у 2006-м выйшла новая версія зводнага каталогу "Кніга Беларусі". Электронная копія дазволіла пашырыць выданне шматлікімі ілюстрацыйнымі матэрыяламі, некалькімі паўнацілавымі копіямі кніжных помнікаў.

Прыкладна з гэтага часу пачалі з'яўляцца і цалкам самастойныя, яркія электронныя выданні, такія, як "Гарады Беларусі на паштоўках XIX — пачатку XX ст.". Надзвычай запатрабаванымі сталі праекты, прысвечаныя Напалеону Орду, Францішку Багушэвічу, Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу, Максіму Багдановічу. Сёння, да прыкладу, электронную анталогію "Беларуская і руская літаратура. У дапамогу навучэнцам", якая звадала некалькі перавыданняў, набываюць усе рэгіёны краіны, у праектныя культуры і адукацыі.

— Вернемся да вашых слоў: сённяшні чытач імкнецца атрымаць інфармацыю, не адыходзячы ад камп'ютара. Гэта датычыцца і кнігі. Да прыкладу, не першы год польскія электронныя бібліятэкі прапануюць бясплатна пазнаёміцца са старадрукамі. А што

Сёння найбольш простым шляхам па пошуку і выяўленні якой-кольвечы інфармацыі з'яўляецца Інтэрнэт. Разам з тым, усё больш віртуальных чытачоў набывае і Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Яно і не дзіва: у сценах "кніжнай скарбніцы" прадстаўлена 260 тысяч дакументаў у электроннай форме. Акрамя таго, Нацыянальная бібліятэка імкнецца не толькі захоўваць нашу пісьмовую спадчыну, але і папулярызаваць яе праз мультымедыяныя праекты ды факсімільныя перавыданні. Падрабязна пра апошнія навуковыя і практычныя дасягненні бібліятэкі распавядае намеснік дырэктара ўстановы Аляксей СУША.

Нацыянальная бібліятэка ў кантэксце факсімільнага і web-доступу

Віртуальных больш, чым рэальных

можа даць чытачам у гэтым кірунку Нацыянальная бібліятэка нашай краіны?

— Сёння Нацыянальная бібліятэка стварае ўласныя інфармацыйныя рэсурсы аддаленага доступу, набывае замежныя, неабходныя для навуковай і адукацыйнай дзейнасці. Наша ўстанова мае інтэрнэт-партал, дзе змешчаны разнастайныя электронныя праекты, у тым ліку "Беларускі календар", які яшчэ некалькі гадоў таму выходзіў на дысках. Апрача таго, у нас створана свая вялікая электронная бібліятэка, дзе прадстаўлена больш за 260 тысяч дакументаў. Сярод іх — калекцыі кніжных помнікаў, старадрукаў, рэдкіх выданняў, аўтарэфератаў і дысертацый, перыядычных і выяўленчых выданняў. Вялікая калекцыя і музычных твораў айчынных і замежных аўтараў. Аднак нормы аўтарскага права і неабходнасць выканання нашых абавязанстваў перад праваўласнікамі дазваляюць арганізаваць працу з большасцю тых дакументаў толькі на тэрыторыі бібліятэкі.

У рамках Дзяржаўнай праграмы "Культура Беларусі" і ў рамках Нацыянальнай праграмы паскоранага развіцця ў сферы інфармацыйна-камунікатывых тэхналогій прадугле-

джаны шэраг мерапрыемстваў, вынікам якіх павінна стаць стварэнне Нацыянальнай электроннай бібліятэкі. Тэрмін на рэалізацыю абедзвюх праграм разлічаны на 2011 — 2015 гады. Праца ўжо ідзе і гэтыя вынікі можна будзе ацаніць у самы бліжэйшы час. Пакуль жа можна скарыстацца службай электроннай дастаўкі дакументаў, "Віртуальнай чыгальнай залы", створанай Нацыянальнай бібліятэкай для публічных ды спецыяльных бібліятэк. Там прадстаўлены найбольш запатрабаваныя айчыныя і замежныя рэсурсы.

— Электронны варыянт ніколі не заменіць друкаваны, хаця б па сваёй адмысловай аўры, спецыфіцы. Факсімільныя выданні — адзін са шляхоў захавання старадаўняй кнігі...

— На маю думку, нельга казаць, што электронны варыянт замяняе ці не замяняе друкаваны. Яны, хутчэй за ўсё, адзін аднаго дапаўняюць. Можна прыгадаць вядомы праект па выданні факсімільнага Служака Евангелія. Мы ініцыявалі навуковае даследаванне кнігі сумесна з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, у выніку чаго выдалі матэрыялы на дыску, дзе, апрача іншага, была змешчана і

паўнацілавая версія Евангелія. Праз гэты час было выпушчана друкаванае факсімільнае выданне, якое само па сабе з'яўляецца помнікам і дазваляе зразумець сапраўдную каштоўнасць кнігі. Гэта, хутчэй, іміджавае праект, бо, зразумела, што электроннае выданне значна таннейшае.

Так, сёлета сумесна з выдавецтвам "Мастацкая літаратура" былі падрыхтаваны адразу тры факсімільныя выданні. Гэта кнігі Янкі Купалы "Шляхам Жыцця" і Якуба Коласа "Сымон-музыка", а таксама факсімільнае ўзнаўленне вядомай працы Вацлава Ластоўскага "Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі", якое днямі выйшла з друку. Як вядома, сёлета Дзень беларускага пісьменства адзначаецца на радзіме Вацлава Ластоўскага.

— Ці маюцца ва ўстановы прыватныя партнёры, мёртвыя?

— Безумоўна, Нацыянальная бібліятэка супрацоўнічае са шматлікімі партнёрамі. Пры падтрымцы камерцыйных структур мы набываем нямала выданняў і рукапісаў. Таксама робім факсімільныя перавыданні каштоўных кніг пры фінансавым удзеле спонсараў. У свой час за сродкі адной з прыватных фірм быў падрыхтаваны альбом

Нацыянальная бібліятэка ў кантэксце факсімільнага і web-доступу

"Рарытэты Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі". Тая ж стараверская рукапісы з Гомельшчыны трапілі ў фонды бібліятэкі таксама дзякуючы прыватнай падтрымцы. Зараз заключаецца дамова аб набыцці рукапісаў жыццёвых пры падтрымцы кандытарскай кампаніі "Слодчыч". Адзін з банкаў зараз купляе першыя два выданні знакамітай кнігі Казіміра Семановіча "Мастацтва артылерыі" 1650 і 1651 гадоў, якіх у дзяржаўных зборах нашай краіне сёння няма.

— Як адбываецца пошук каштоўных старадаўніх кніг? Відца, на аўкцыёнах?

— Так, калі казаць пра гэтыя экзэмпляры, то, сапраўды, яны былі знойдзены на адным з замежных аўкцыёнаў. Мы наладзілі сувязь з уласнікам выданняў. Зараз афармляюцца дакументы на вываз кніг з Германіі. Акрамя таго, многае набываецца ў Беларусі і Расіі. Прыемна адзначыць, што невялікая колькасць старадрукаў трапляе ў бібліятэку бясплатна — у якасці падарункаў.

— А ці ёсць у Нацыянальнай бібліятэцы асобная штатная адзінка для такой адказнай справы?

— У нас маецца аддзел камплектавання, які займаецца набыццём выдавецкай прадукцыі ў фонды бібліятэкі. Акрамя таго, ёсць спецыялісты ў навуковых аддзелах, якія адсочваюць цікавыя лоты на аўкцыёнах. Іншая справа, што нам як дзяржаўнай установе даволі складана самім купляць кнігі за мяжой. Таму часцей за ўсё мы працуем праз сярэдніцтва нашых буквіністчных кнігарняў.

— Наколькі мне вядома, Нацыянальная бібліятэка не толькі сама назапашвае каштоўныя кніжныя зборы, але і дапамагае ў гэтай справе раённым бібліятэкам, у тым ліку — дзеліцца сваімі кнігамі...

— Сапраўды, у нас вельмі развіты дакументаабмен з бібліятэкамі не толькі нашай краіны, але і замежжа. Набываць літаратуру ў Новай Зеландыі ці Вялікабрытаніі нам досыць складана ды вельмі дорага. Разам з тым, нашаму чытачу патрэбна не толькі айчынная літаратура, але і найбольш актуальныя кнігі, найперш — навуковыя публікацыі, выдадзеныя за мяжой. Таму мы актыўна працуем з нашымі партнёрамі, у тым ліку на парытэтных умовах абменьваемся кнігамі. І эканамічна, і арганізацыйна гэта больш зручна. На сённяшні дзень супрацоўнічаем больш чым з 200 бібліятэкамі з паўсотні краін свету.

— Але вернемся да факсімільных выданняў. Калі пабачылі свет першае такое выданне ў сценах Нацыянальнай бібліятэкі?

— Першае факсімільнае выданне, якое мы выпусцілі ва ўласным выдавецтве, з'явілася адносна нядаўна — у 2009 годзе. Гэта было перавыданне кнігі-даведніка, створанай спецыяльна для расійскай імператрыцы Кацярыны II, якая ў 1780-м наведала тэрыторыю Беларусі. Пры стварэнні факсімільнага выдання мы імкнуліся, каб папера адпавядала арыгіналу, гэтаксама, як і фармат. Што да зместу кнігі, то яе асноўную частку складае інфармацыя пра беларускія губерні. У выданні — шмат цікавых звестак пра буйныя і невялікія населеныя пункты, змешчаны мясцовыя легенды...

Цяпер рытуецца да друку чарговае выданне — "Буквар мовы славянскай" 1767 года. Фактычна гэта самы ранні беларускі буквар, які сёння захоўваецца ў нашай краіне. Парадокс, але нягледзячы на тое, што буквары ў нас выдаваліся ці не самымі вялікімі тыражамі ў параўнанні з іншай літаратурай, яны амаль не захаваліся. Большасць з іх засталася ў адным-двух асобніках на ўвесь свет.

Што да "Буквара мовы славянскай", то прадстаўніцтва адной з сусветна вядомых кампаній — вытворцаў камп'ютарнай тэхнікі падтрымала ідэю факсімільнага перавыдання гэтай старадаўняй кнігі. Дзякуючы сродкам спонсара, кніга выйдзе ў скураным перагледзе, у арыгінальным фармаце, з захаваннем усіх адметнасцей першакрыніцы. Планаўца, што выданне бясплатна даступна ў многія бібліятэкі краіны, балазе тыраж у 1000 экзэмпляраў дазваляе гэта ажыццявіць. Ды, па шчырасці, кніга таго вартая. Яна змяшчае цікавыя павучанні і адлюстроўвае спецыфіку асветы свайго часу. Што да далейшай перспектывы выпуску факсімільных выданняў, то ўжо сёння прапрацоўваецца не адзін такі праект...

Кастусь АНТАНОВІЧ
Фота Юрыя ІВАНОВА

Новы прафлідар

28 жніўня ў Мінскай гарадской арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў культуры быў праведзены пяты (пачарговы) пленум з нагоды пераходу на новую пасаду яго старшыні Віктара Маліноўскага.

Віктар Маліноўскі будзе ўзначальваць Мінскае абласное аб'яднанне прафсаюзаў. За два з паловай гады дзейнасці на пасадзе старшыні Мінскай гарадской арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў культуры Віктар Тадэушавіч зарэкамендаваў сабе рупліўцам прафсаюза руху і яго актыўным лідарам.

На пленуме быў выбраны новы кіраўнік Мінскай гарадской арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў культуры. Ім стаў галоўны саветнік аддзела культуры, інфармацыі, рэлігій і нацыянальнасцей упраўлення сацыяльна-культурнай сферы апарата Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Валерый Грамада.

Урадзенец Пінска, Валерый Грамада ў 1994 годзе скончыў Беларускі ўніверсітэт культуры па спецыяльнасці "Культурна-асветніцкая праца і арганізацыя аматарскай творчасці", у 2012-м — Акадэмію кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (спецыяльнасць — "Дзяржаўнае кіраванне сацыяльнай сферай"). З 2000-га працаваў у Міністэрстве культуры краіны. З 2005-га — у апарата Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.

"Exit-II" і кінакласіка

Шэраг імпрэз адбудзецца на пачатку верасня ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва.

Так, 4 верасня ў Вялікай зале ўстановы адбудзецца адкрыццё выставачнага праекта "Exit-II". Ён, па словах арганізатараў, — своеасаблівае выйсце ў прастору страху і "цёмных бакоў" чалавека. Пяць класічных кінастужак эпохі экспрэсіянізму — "Метрополіс", "Рукі Орлака", "Голем, як ён прышоў у свет", "Кабинет доктара Калігары" і "Насферату. Сімфонія жаху" — былі прапанаваны беларускім мастакам і музыкантам у якасці матэрыялу для даследавання.

У гэтым праекце тэмы ды матывы кінаэкспрэсіянізму выходзяць са сваёй архаічнай, звыклай для нас, формы і праз гэта набываюць новыя сэнсавыя адценні. З іншага боку, кінаматэрыял, што так адкрыта і непасрэдна ўзімае "нятульняны" тэмы, мастакі і музыканты выкарыстоўваюць як выйсце ў прастору нашых уласных страху.

Прадстаўленыя на выстаўцы жывапісныя і аб'ектныя інсталяцыі беларускіх мастакоў прадэманструюць розныя мадэлі ўзаемадзеяння творцаў з кіна-тэкстамі: ад работы з візуальным блокам, спроб перакласці яго на сучасную мастацкую мову да канцэптуальнай працы з тэмамі ды персанажамі.

Калі чалавек таленавіты, ён таленавіты ва ўсім, што робіць. У кожным творцы ёсць нешта ад Леанарда, які быў мастаком, навукоўцам, інжынерам, музыкантам ды яшчэ словам валодаў. Мабыць, сама прырода творчасці прывакуе апантаную асобу выйсці за межы спазнанага і звыклага, паспрабаваць сябе ў іншай сферы, у іншай справе. Нас не здзіўляе, калі мастак піша кнігу, як і тое, што пісьменнік калі-нікалі малюе.

Сярод беларускіх пісьменнікаў, блізкіх нам па часе, найбольш прафесійна валодаў алоўкам і пэндзлем Васіль Быкаў. Пісьменнік скончыў Віцебскае мастацкае вучылішча, і ягоны лёс мог склацца такім чынам, што асноўным полем творчасці стала графіка для яго мастацтва выяўленчае. Аднак пэважыла літаратура. Выяўленчае мастацтва засталася для Васіля Уладзіміравіча справай прыватнай — чымсьці нахштат дзённікавых запісаў, не разлічаных на чужое вока. Дарэчы, іншым разам у нататніку замест запісаў Быкаў рабіў замалёўкі. Паводле слоў удавы пісьменніка Ірыны Міхайлаўны, ён, бывала, маляваў не з натуры, а па ўяўленні. Няма сведчанняў, якім чынам сам Васіль Уладзіміравіч ставіўся да сваёй графікі і жывапісу. Аднак, ведаючы, на якую высокую планку ён арыентаваўся

Малюнак Уладзіміра Караткевіча да рамана "Хрыстос прыязміўся ў Гародні".

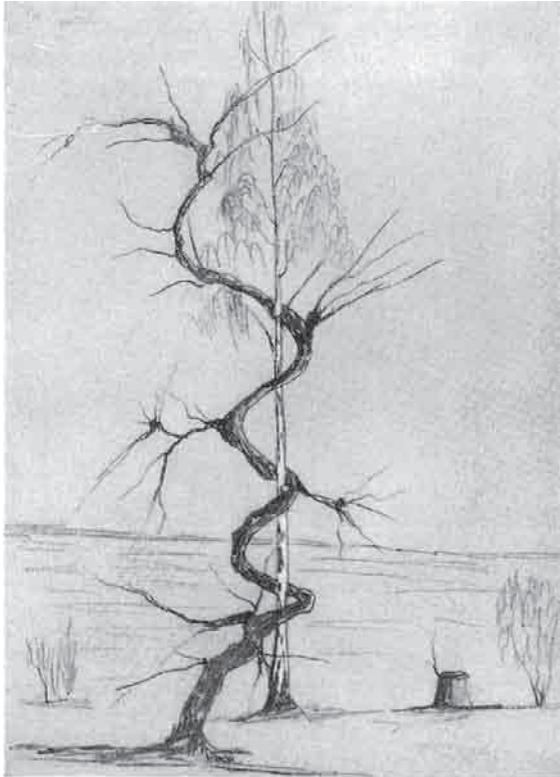
*Гэта ўражанне
Васіля Быкава
было з ім і тым, што
над сэрцам і галоўнае,
не над сэрцам.
26. IV. 81,
У. Караткевіч*

Напачатку была... лінія? Пра малюнкi пісьменнікаў Як Леанарда

ў кожнай справе, якую б ні рабіў, можна меркаваць, што свае выяўленчыя "нататкі", графічныя і жывапісныя, пісьменнік ацэньваў сціпла. У яго хапіла б таленту, упартасці ды працавітасці, каб стаць выдатным мастаком. Але тады Беларусь не мела б вялікага пісьменніка...

Нешта падобнае можна сказаць і пра іншага нашага класіка — Уладзіміра Караткевіча. Шматгранная была асоба. Не стаў бы пісьменнікам — быў бы мастаком. У адрозненне ад Быкава, які рабіў побытавыя замалёўкі, Уладзімір Сямёнавіч маляваў тое, пра што пісаў. Можна сказаць, што маляванне было для яго часткай літаратурнай творчасці. Графічныя пошукі мелі на мэце стварэнне славеснага вобраза: малюнак у канчатковым выніку трансфармаваўся ў слова. І, дарэчы, кожнага са сваіх літаратурных герояў Уладзімір Караткевіч мог, пры неабходнасці, намалюваць. Я асабіста меў магчымасць у гэтым пераканацца.

Было гэта так. Мае бацькі — літаратары. Яны ведалі Караткевіча і як калегу, і як добрага знаёмца. 21 красавіка 1981 года ён быў у нас у гасцях. Карыстаючыся момантам, я папрасіў гасця падпісаць кнігі ("Каласы пад сярпом тваім", "З вякоў мінулых", "Хрыстос прыязміўся ў Гародні"...). Караткевіч маю просьбу выканаў. Мне хапіла б ягонага подпісу і даты, але Уладзімір Сямёнавіч на кожнай кнізе напісаў арыгінальнае прысвячэнне. Я тады толькі-толькі прачытаў "Хрыстос прыязміўся ў Гародні". Ад кнігі я быў у захапленні, але ілюстрацыі таго выдання падаліся мне не надта удалымі, не адпавядаючымі ні духу, ні зместу твору. Пра гэта я сказаў Караткевічу. Я думаю, яму тыя ілюстрацыі таксама не

Малюнак Кузьмы Чорнага перыяду Вялікай Айчыннай вайны.

Даследчыкам беларускай літаратуры савецкага часу вядомыя малюнкi Івана Мележа, Уладзіміра Дубоўкі, Сяргея Грахоўскага, шэрагу іншых літаратараў. Пра тое нам паведамілі супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, у фондах якога тыя малюнкi захоўваюцца. Але, мяркую, для гэтых пісьменнікаў выяўленчая творчасць не мела такога значэння, як для згаданых вышэй аўтараў. На іх прыкладзе не выпадае казаць пра сістэму — гэта былі, хутэй, эпізодычныя, нават спантанныя, звароты да выяўленчых вобразаў. Скажам, малюнкi Кузьмы Чорнага: яго ўражліва форма дрэў — і ён іх замалюваў, збіраючыся калі-небудзь скарыстаць гэты матэрыял у апісанні якогасці краявіду...

Даследчыкам вядомыя малюнкi, зробленыя Чорным да рамана "Пошукі будучыні". А малюнак, які вы бачыце, прадастаўлены Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры.

Выяўленчая творчасць пісьменнікаў магла б стаць тэмай спецыяльнага даследавання. Магчыма, праз такі дослед мы інакш пачулі б і іх друкаванае слова. Бо сярод літаратараў ёсць і тыя, хто прыйшоў да слова ад рысы, лініі, мазка...

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Малюнак з нататніка Васіля Быкава...

падаліся, але, не жадаючы крыўдзіць мастака, Уладзімір Сямёнавіч змаўчаў. А потым зрабіў два лінейныя малюнкi, што давалі ўяўленне пра тое, як некаторыя героі кнігі бачацца аўтару (каб ён ілюстравалі кнігу сам). Адзін з гэтых малюнкаў, у некалькі ліній, вы бачыце на рэпрадукцыі. Што можна пра іх сказаць? Ёсць вобразнасць, адчуваюцца характары. А яшчэ, калі прыгледзецца, відаць веданне матэрыяльнай культуры Сярэднявечча. Тут, як ва ўсёй творчасці Уладзіміра Караткевіча, за лёгкасцю (у дадзеным выпадку — лёгкасцю лініі) стаіць грунтоўнасць і дасведчанасць.

Несталічныя скарбы

Без жалю зафарбоўвалі...

Пра што хацеў распавесці Язэп Драздовіч?

За два тыдні да Дня беларускага пісьменства работы Язэпа Драздовіча перавозіліся з запаснікаў у абноўлены гісторыка-этнаграфічны музей. "Пярэбары" ладзіліся з належным пiетэтам, бо на Глыбоччыне — радзіме мастака — захавалася не так і шмат жывапісных "эзерсісаў" аўтара "Тэорыі паходжання планет Сонечнай сістэмы". У Падсвіллі мне распавялі пра тое, што маляванкі Драздовіча або мэблю, ім распісаную, можна было пабачыць ці не ў кожнай хаце. Але дваццаць гадоў таму гэтыя ініцыялы эксперыменты ўспрымаліся вясцоўцамі на ўтылітарным узроўні. Стаіць у сенцах шафка, аздоблена кветкавым калейдаскопам, — ну, няхай і стаіць, бо вока не муляе. Таму гаспадары накрывалі маляванкамі бульбу ў капцах, а паблякляты ўзоры на шафках без жалю зафарбоўвалі...

Гэта потым, калі пасля смерці мастака — у 1954-м — мінуў не адзін дзясятак гадоў, усе нібыта схамянুলіся: з жыцця сышоў не проста краязнаўца, фалькларыст, археолаг, астраном, літаратар, разьбяр і скульптар — сышоў Мастак, які мроіў пра светлую

цыянерамі, якія, натуральна, прапаваюць большыя грошы. Але спадзеву не губляем, наладжваем, да прыкладу, сувязі з Беластоцчынай. Летась склалі спісы родзічэй знакамiтага творцы, цяпер спрабуем звязацца з кожным...

буду-чыню Беларусі.

"Новы Годзе, прынясі мне добрыя памыслы варункі жыцця дзеля працы маёй на карысць людзям праз навуку, праз прыгожае слова і прыгожыя творы мастацтва!" — дзённікавы запіс Драздовіча, датаваны 1933 годам. У гэты час мастак вандруе, перабіваецца з вады на хлеб, зарабляе на пэндзлі, фарбу і табак стварэннем насценных дываноў. А для душы малюе зачараваную краіну, у якой — высокае неба, чыстыя памкненні і панаванне дабрый...

Пра мастака карэспандэнт "К" распавядае навуковы супрацоўнік Глыбоцкага гісторыка-краязнаўчага музея Уладзімір МІРОНЧЫК:

— На працу ў музей прыйшоў у 2006 годзе. Творы Драздовіча ўжо знаходзіліся ў фондах... Мастак-вандроўнік пакінуў пасля сябе велізарную спадчыну, і не толькі на Глыбоччыне. Шмат працаваў, да прыкладу, на Беластоцчыне, доўга жыў на Дзвіншчыне. Так, не сакрэт, што многія работы — згубленыя, бо вывучэннем творчасці Драздовіча пачалі займацца адносна нядаўна. Я шмат размаўляў з жыхарамі тых вёсак, дзе пабываў мастак, дзе ён жыў. (Засценка Пунькі ўжо не існуе, а пахаваны Язэп Нарцызавіч на могілках вёскі Лігільны, што непадалёк ад Падсвілля.) Вось як яго апісваюць: высокі, прыгожы, добры, але бессямейны і немаёмны. Чаму такі адчуваны чалавек не займеў сям'і — адзін з неразгаданых сакрэтаў... А дыванкамі ён зарабляў на жыццё.

— **Ты не менш, ці ёсць у музея намер павялічыць калекцыю мастакоўскіх твораў?**

— Імкнёмся набыць любую работу, любы аб'ект, звязаны з творчасцю Драздовіча. Праўда, апошнім часам уладальнікі рарытэтаў стараюцца мець справу з прыватнымі калек-

— Якія сувязі падтрымліваеце з музеем Драздовіча ў Германавічах, што на Шаркаўшчыне?

— Мы вельмі шчыльна супрацоўнічаем, рэгулярна абменьваемся выставачнымі фондамі. Германавічы ад Глыбокага знаходзяцца не так і блізка. Але ўсе ахвотныя з нашага райцэнтра маглі пабачыць творы земляка на яго роднай зямлі. Безумоўна, "абменнае" супрацоўніцтва прадоўжым. У найбліжэйшай перспектыве выставачныя магчымасці горада павялічацца: пачне працаваць выставачная зала ў будынку былой бібліятэкі.

— **Прага космасу — яшчэ адзін сакрэт Драздовіча?**

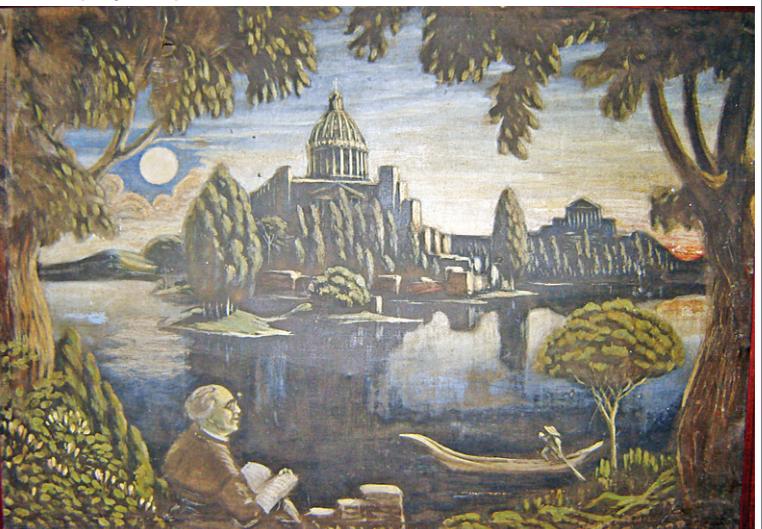
— Так... Знешне ўявіць аблічча мастака вельмі проста, бо і здымкі захаваліся, і згадкі. А вось ягоны ўнутраны свет... Сваё меркаванне аб Драздовічы я складаю найперш па ўспамінах блізкіх да мастака людзей. Да прыкладу, дачка яго блізкага сябра Янкі Пачопкі добра памятае "дзядзьку Язэпа". Па яе словах, вельмі любіў стасункавацца з людзьмі, цікавіўся літаральна ўсім...

— **Космасам — у тым ліку. Што гэта — спрадвечнае беларускае шуканне новай зямлі?**

— Прынамсі, ён — першы, хто ўзняў касмічную тэму ў жывапісе. Фантазія мастака не ведала межаў. Ён насяліў Сатурн жыхарамі, хоць цяпер вядома, што гэтая планета — газападобная. Ён апісваў космас і зоркі так рэалістычна, нібыта сам усё гэта бачыў.

Гутарыў Яўген РАГІН
Фота аўтара

На здымках: работы Язэпа Драздовіча "Дарога на Лужкі" (1938 г.) і "Зачараваная краіна".

Сяброўка Аіды?

— Арыю Ірыны, — расказвае заслужаная артыстка Беларусі Ніна ШАРУБІНА, — я спявала і раней, уключала яе ў канцэртныя праграмы. Дый іншыя сольныя нумары гэтай оперы часцяком гучалі з нашай сцэны. Цяпер жа, сутыкнуўшыся з усім творам цалкам, можна ацаніць, наколькі ён канцэнтраваны. Ніводнай лішняй ноты! У кожнага з герояў — запамінальная партыя з распеўнай, меладыйнай арыяй у цэнтры. І хаця самі партыі паводле свайго аб'ёму не такія ўжо вялікія (опера ідзе ўсяго дзве гадзіны, што адпавядае сучасным меркам), яны няпростыя вэральна, салістам ёсць над чым пра-

цаваць. Але рэпэціруем мы з задавальненнем, джарацьці вельмі прыгожыя.

Што ж да маёй герані, дык дарма меркаваць, быццам Ірына павінна быць выключна лірычнай. Я не лічу, што гэта так. Яна моцная, смелая, самаахварная, гатовая адстойваць сваё каханне да канца. Міжволі напрошваюцца паралелі з Аідай з оперы Вердзі. Там падобная расстаноўка сіл: гаспадыня і рабыня (а ў "Свой легендзе" — паненка і прыгонная) закаханы ў аднаго хлопца. Розніца хіба ў тым, што Любка, у адрозненне ад Амнерыс, замужам. Але гэта нічога не змяняе! Любоўныя трохкутнікі ёсць у многіх операх: згадайма і "Тоску" Пучыні, і вердзіўскія "Баль-маскарад", "Набука". Барацьба за каханне — вечная тэма мастацтва, яна заўсёды будзе актуальная і ўсім зразумелая. А подых мінулага надае ёй непаўторнасць...

Дзмітрый Смольскі зьняміць з операй калег-кампзітараў.

Змяніць Рамана на Івана

— Партыя Ірыны, — распавядае народная артыстка Беларусі Ірына ШЫКУНОВА, — была адной з маіх самых любімых. І не таму, што менавіта за яе я атрымала Дзяржаўную прэмію нашай краіны. Прэмія стала хіба вынікам! Ірына — шчырая, кранальная, адданая ў каханні. Але нельга сказаць, што яна жыве адно гэтым пачуццём. Яна ж дзяўчына, што называецца, "ад зямлі". І любоў да гэтай зямлі, роднага краю, да радзімы яна нясе ў сваім сэрцы. Усё гэта для яе — такая ж частка яе самой, такое ж "асабістае", як і стаўленне да люблага Рамана. Невыпадкова "Маё святло, маё каханне" я спявала на юбілеі Івана Шамякіна, толькі імя змяніла. І так прыйшлося дарэчы — што па словах, што па музыцы. Бо гэта, як сёння казалі б, тая "асобная" патрыётыка, калі радзіма пачынаецца з тваіх родных і блізкіх.

У цяперашнім спектаклі Ірыну, сярод іншых салістаў, увасабляе і мая выхаванка, лаўрэат міжнародных конкурсаў Алена Золава. Чатыры гады таму яна скончыла па маім класе Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі, але наша супрацоўніцтва працягваецца. Зараз, калі яна рыхтуе партыю Ірыны, я падказваю ёй некаторыя дэталі, мы займаемся з сапраўдным імплэтам, на хвалі ўздыму. Я вельмі ўдзячная ёй,

што традыцыі, такім чынам, працягваюцца. Новая пакаленні не павінны "вынаходзіць веласіпед" — ім трэба рухацца далей за папярэднікаў, шукаць нешта сваё. І я вельмі ўзрадавана, што бачу, як свецяцца ў Алены вочы, як падабаецца ёй гэты вобраз і сама музыка. Дзмітрый Смольскі — адзін з самых таленавітых беларускіх кампазітараў, бо толькі насамрэч адораны творца можа гэтак увасобіць аповед Уладзіміра Караткевіча...

Легенды "Свой легенды"

Ёсць нешта сімвалічнае ў тым, што прэм'ера другой рэдакцыі оперы Дзмітрыя Смольскага "Свая легенда" паводле аднайменнай аповесці Уладзіміра Караткевіча, прызначаная Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам оперы і балета Беларусі на 9 і 10 верасня, ідзе праз які тыдзень за Днём пісьменства. Быццам ягоны лагічны працяг. Ці выбітнае "рэха" беларускага слова ў музыцы. Тым больш, лібрэтыстам оперы выступіў сам пісьменнік, а з класікамі такое здараецца надзвычай рэдка — адметнае выключэнне з правілаў. Цікава, але яшчэ большым "выключэннем" трэба лічыць тое, што вершаванае лібрэта оперы стваралася пазней за музыку, якая быццам сама вызначала неабходныя для яе рытміку і лініі меладыйнага руху. І можна толькі дзіву давацца, як у такіх "няўдзячных" для літаратуры ўмовах, калі музыка дыктуе ледзь не абсалютна ўсе астатнія складнікі, Караткевіч знаходзіць надзвычай трапныя характарыстыкі ды слоўныя звароты. А дапаўняюць агульную карціну "выказванні сведкаў" — удзельнікаў спектакля 1978 года, зробленага паводле першай рэдакцыі оперы, і салістаў цяперашняй пастаноўкі. Дадамо толькі, што паміж гэтымі дзвюма сцэнічнымі рэдакцыямі была і кінематаграфічная, прычым не ў выглядзе версіі спектакля, а цалкам самастойная: з удзелам драматычных артыстаў, у чые вусны ўкладаліся раней запісаныя словы оперных салістаў. Дарэчы, лібрэта не ўвайшло ў першы Збор твораў Уладзіміра Караткевіча. Будзем спадзявацца, "прагучыць" яно ў новым, што пачалі выдаваць у сёлетні Год кнігі.

З падзей XVII стагоддзя. Лібрэта да оперы паводле аповесці "Свая легенда"

"Кветка кожнага кахання"

1 Дзея

[...]

Сцэна 2.

Кізгайла, Раман.

Кізгайла: — Я на волікаў пастух, я на конікаў канюх, я на зайчыкаў стралец, я на дзевак маладзец!

Што з табой? Што закручыніўся? Ці ўлюбёны жарабец прабіўся? Ці мо ў карчме, зусім як гразь, напіўся? Ці можа з кімсьці да чубоў пабіўся? Што з табой? Скажы, Рамане!

Раман: — Каханьня вечны свет мне падарыў Ірыну... Тваю рабыню... І без яе мне свет — турма... Нябёсы гінуць, жыцця няма...

Кізгайла: — Што ты, любы дружа! Ці ты блёкату аб'еўся? У храм халопку весці! У храм халопку весці!

Раман: — Дам табе я сто талераў бітых, дам булат і араба-каня — адпусці ты на волю Ірыну! Мне мілей яна Бога і дня!

Кізгайла: — Што ты, любы хлопца! Галавою ты, відаць, нядужы? У храм халопку весці! У храм халопку весці!

Раман: — А калі прамаўчыш пра выкуп і яе павяду я ў храм, я табе неўміручую душу, сэрца і меч аддам! Бо калі ты мне адмовіш, то аддасць Ірыну мне мой меч...

Кізгайла: — Што ты, любы дружа? Можна, лекара прывезці? У храм халопку весці! У храм халопку весці!

Як срэбра светлы, Любкі рог. Пастухай, а можа, нам спытаць у пані Любкі?

Раман: — Пры чым яна? Сам розум маеш.

Кізгайла: — А, д'ябал з ім! Хаця ў гразі ўтапіся! Каб дурні ў краі нашым не зваліся, пад бізуном разумных век пасліся. Чорт з табой! Бяры Ірыну.

Раман: — Сонца свет ты падарыў мне, маё святло, маё каханне!

Кізгайла: — Бяры яе! Бяры Ірыну!

Сцэна 3.

Кізгайла, Любка.

Любка: — Як "бяры"? Як "Ірыну"? Няхай пярну яе!.. О Крыж і Бога раны! Нашто яна, нашто Раману? Нашто аддаў яе? А ты спытаў мяне?

Калі даваў ты згоду? Мяшаць кроў нобіляў, каня з аспіным збродам! Ты чуж! Не!

Кізгайла: — Будуць свары паміж намі, вайна, пажары, раны... Між намі... І смерць, і кроў між намі ўстануць...

Любка: — Хай будзе кроў — я не аддам!

Кізгайла: — Будзе воран граць над намі, драпежны грай паганых... Над намі... І смерць, і кроў між намі ўстануць...

Любка: — Хай ляжа тысячная раць — не дам Ірыну я аддаць! Іначай, вер, ні ўдзень, ні ў сне, нідзе не ўбачыш болей ты мяне!

Кізгайла: — Апошні раз пытаю: нашто яе трымаеш? Падумаі! Згінуць можа панства.

Любка: — Няхай загіне, няхай загіне!

Кізгайла: — О пекла, сера і агонь пакуты! Дзе бабы, там, вядома, д'ябал муліць. Мы круцім светам — намі бабы круцяць. Чорт з табой! Не дам Ірыну!

Арыя Кізгайлы: — Зямля, не пракляні мяне, зямля, што дрэмле ў вечным сне... Каханая і вечна нелюбівая, любоў, што вечна будзе нам здрадліва. Не кінь мяне ў пякельным сне, любоў! О, як сэрца мае прагне ласкавага маю!.. Любві моліць кожным раннем, дзяцей ад твайго каханьня... Вы кінце мне мір і літасць, зямля і любоў! Зямля, не пракляні мяне, любоў не пакідай мяне... Каханая і сэрцу нелюбівая, жаданая і вечна нам здрадлівая, не кінь мяне, не здрадзь мяне, любоў! О, як сэрца мае прагне ласкавага маю!.. Любві моліць кожным раннем, дзяцей ад твайго каханьня... Вы кінце мне мір і літасць, зямля і каханне, не пракляні, зямля бацькова... Не пракляні каханне... Не кінь мяне... Не кінце пеклу... Надзеі... Не пракляні, зямля... Не пракляні мяне ты... Не пракляні мяне, маю я, зямля...

Любка: — Кізгайла, не вер, што змрок душа мая, не думай, што мук тваіх не бачу я, тваёй любві вялікай да зямлі сваёй і трапяткой пляшчоты да журбы маёй. Пакутны мой, жаданы мой, я сэрцам чую ўсё, душою...

Ты толькі знай: караюць таго багі і народ, хто срэбра й гразь мяшае, хто забівае род. І помста будзе паню краіны такому Юдзе з яго асінай. Адпраў Ірыну ў Магілёў!

Кізгайла: — О Бога Крыж! Рабі, што хочаш! У Магілёў, дык у Магілёў!

Любка: — Вось ён, каханьня свет, вось маладзік ваш сіні, на кветках — іней, на іх ідзе з касой зіма... А ты, Рамане, ты, Рамане, ты будзеш мой...

Карціна 2 (унутры замка Кізгайлы).

Куплеты наймітаў

Сцэна 5.

Наймiтi і мужчынкi хор: — У моры ці ў гарэліцы плаваць, браць мячом Парыж ці Рым — пройдзе ўсюды найміт бравы, нават цераз пекла дым! Што нам слава і паненкі? Што грахоў смяротных сем? У дзевак абарвем сукенкі, у славы крылы абарвем! Што нам вораг, дзеўкі-дуры? Сілай возьмем кожны дом! Нават сатану да мура, як заглацяць, мы прыпром! Прыйдзе час разлікаў з лёсам, але што нам Страшны суд? Мы тады ў самой бязносаі, мы тады ў самой бязносаі адбярком яе касу! Таму што... мы стужылі ёй, як чэры (Хор: "Мы стужылі верна!"), нас саміх хоць чорт свяці, толькі б гаспадар да смерці звонкім золатам плаціў! Ну а як забудзе Бога, гэта значыць, грошай звон, прадамо Яго Самога, калі штось каштуе ён!..

[...]

2-я дзея

Карціна 3 (бібліятэка ў замку Кізгайлы)

Сцэна 11.

Рэчытатыў і арыя Рамана. [...] — Сонца мне святло любві адкрыла, наш добры свет, маю зямлю, і дрэвы сняць аб крылах, і мару я аб мілай, якую больш жыцця люблю...

О Божа мой, што ж Ты сееш гора? О добры мой! Што ж ты край Свой моры? На што скон зямлі Тваёй? Чаму сябры толькі звады знаюць? Чаму яны да падлюг збягаюць? За што люд караеш Свой? Хлопскім дуб'ём і Божай сілай вечную зрыну я турму... Краю мой светлы, краю любві разам з каханнем я вазьму. І прыйдзе цёплае світанне, і

Такім будзе афармленне сцэны да новай рэдакцыі "Сівай легенды".

Не найміт, а кантрактнік

— Былая пастаноўка "Сівай легенды", — узгадвае народны артыст Беларусі Яраслаў ПЯТРОЎ, — была для мяне адным з самых адметных спектакляў канца 1970-х — 1980-х гадоў. І не толькі дзякуючы рэжысуры легендарнага Сямёна Штэйна. Кожны з тых салістаў — усеаюзна вядомае імя. Любку спявала Святлана Данілюк, Кізгайла — Аркадзь Саўчанка (абаіх ужо няма з намі). Аляксандр Дэдзік, які спяваў Рамана, даўно жыве ў Расіі і працуе ў розных краінах свету. А была ж такая, як нас называлі, неразлучная тройца: Дэдзік-Саўчанка-Пятроў — тры народныя артысты, гэтакі папраўдзе "спаванскі склад", бо мы не проста спявалі разам, а яшчэ і сьбравалі, разам бавілі час. Гэтую спектаклю мы ўсю душу сваю аддавалі, адчуваючы сябе беларусамі ў сосьці, тысячным калене.

Я спяваў Найміта, і гэты герой не ўяўляўся мне парадыйным увасабленнем гэтакага "ворага". Найміт, на сутнасці, — гэта той, што ідзе ваяваць "па кантракте". У свой час я сам, можна сказаць, аддаў пяць гадоў такой вайсковай службе: працаваў вадалазам-глыбакаводнікам на Кубе. І ўсе тыя, хто ваююць у гарацьчых кропках, — звычайна самыя надзейныя сябры. Для іх існуюць не толькі грошы (маўляў, плаціце — будзе зроблена), але і высокае, папраўдзе святое сяброўства, вечныя чалавечыя каштоўнасці, адна з галоўных сярод якіх — мужчынская дружба. Дарчы, у Дзмітрыя Смольскага ўсё гэта ёсць. На опернай сцэне увогуле не бывае спрэс "адмоўных персанажаў", бо музыка заўсёды надае высакароднасць...

Чорна-белае не апрацаць!

— Шляхціч Кізгайла, — распавядае народны артыст Беларусі Уладзімір ПЯТРОЎ, выканаўца партыі ў новым спектаклі, — зусім не антыпод Раману. Гэта толькі ў школе ці ў дрэнных кінастужках бывае падзел на "станоўчых" і "адмоўных" герояў. У оперы ж, як і ва ўсёй творчасці Уладзіміра Караткевіча, няма "аднакаляровых" ці "чорна-белых" персанажаў. Кізгайла — вобраз глыбокі, няпросты. І можна толькі захапляцца, што Дзмітрый Смольскі змог знайсці музычныя сродкі, якія дакладна перадаюць усю неабсяжнасць пачуццяў героя: і яго шалёнае каханне, і той пякучы боль, што ахоплівае яго пры адной толькі думцы аб роднай зямлі.

У аснове оперы — не проста вершаваная сюжэтная канва, а сапраўдны літаратурны матэрыял, варты не толькі дзвюхгадзінага, але і куды больш разгорнутага спектакля. Яго драматургія выяўляецца менавіта праз музыку. Атрымліваецца зусім не статьянае, а надзвычай рухавае відовішча — фільм можна здымаць! Рэжысёр Міхаіл Панджавідзэ намагаецца адысці ад оперных штампіў ды ранейшых напрацовак, ставіць перад намі незвычайныя задачы. А як натхняе музыка! У ёй ёсць усё, і тая ж арыя Кізгайлы, што ўжо трывала ўвайшла ў канцэртны рэпертуар, — сапраўдны оперны шлягер!..

Матэрыялы развароту падрыхтавала Надзея БУНЦЭВІЧ. На здымках: сцэны з першай пастаноўкі "Сівай легенды" (манахромныя фота); рэпетыцыі другой рэдакцыі оперы (каляровыя фота). Фота з архіваў Аляксандра ДЗМІТРЫЕВА і Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета

пад добрым сонцам ажыве"

У. Караткевіч

кветка кожнага кахання пад добрым сонцам ажыве... І шчасце будзе і мне, і людзям...

Змяшаны хор а capella: — Гэй! Прышла галота ды пад панскія варота! Гэй! Гэй!

— Гэй! Галота! Прышла! Варота! Уззяла!

— У панскіх бочках праблі дно — палілося віно, палілося віно, разлілося, як кроў, віно... Панскі замак захмялеў, хмельнай песняй загудзеў. Вольны спеў загудзеў! Гэй! Прышла галота ды пад панскія варота! Гэй! Гэй! У замак панскі ўвайшла!

Сцэна 12.

Раман, Любка.

Раман: — Я слухаў свой народ, зоў пушчы, голас вод, зямлі маёй раскуты зоў! І нельга быць святым, калі

Любка: — Як я магла яе аддаць?..

Раман: — Твой боль мячом я звяду, праз цэлы свет я прайду, у турму тваю я прыду і шчасце нам я знайду!

Любка: — Магла свой боль прадаць? Табе яе аддаць? Навек аддаць?

Раман: — Зрыну бяду! Зямлі прайду! Выпалю сволач ту, конскім хвастом змяту, а шчасце людзям я знайду!

Любка: — Яшчэ адно маленне... Паслухай, паслухай! Яшчэ адно маленне..

павем сваю? Каму тугу сваю пралью? Жалейка ў полі... Радзімы голас... Як голас нядолі...

Мой край, мой светлы рай, забыты Богам. Мой край, спяваюць вербы ля дарогі. Буслю чароды на сініх водах. Мой край, мой светлы рай! Люблю цябе за ўсе світанні. Люблю, бо даў ты мне Рамана, што даў ты мне яго любоў, што ўвек не звяне яго любоў... Не ўбіць ім нашага кахання, яно і ў Судны дзень паўстане, з пякельных рвоў нятлення ўстане, і з дыбы ўстане, і з плахі ўстане, каб стрэць світанне, усіх людзей світанне. Мой край, мой светлы рай, забыты Богам, мой светлы краю, мой кляты раю... Мой край, смяюцца вербы ля дарогі... Не злом, не кроў — хутчэй, любоўю нашай мы вернем шчасце ў наш бедны край, мой край...

[...]

Карціна 5 (на плошчы)

Сцэна 17.

Аркестравы фрагмент.

Калі.

Вакаліз

— О магутны Божа, дапамажы ім, дапамажы ім пражыць жыццё!

Сцэна 18.

Дует Ірыны і Рамана.

Ірына: — О Раман! Маё святло, маё каханне!

Раман: — О любоў, маё ласкавае світанне!

Ірына: — О Раман, маё світанне, цёплы мой прамень!

Ірына і Раман: — Яна прайшла, часіна гора, і мы сальмемся ў прасторы, як рэкі з морам, як зоры ўсе з зарой...

Раман: — О любоў! Маё святло, маё каханне!

Ірына: — О Раман, маё ласкавае світанне!

Раман: — О любоў, маё світанне, цёплы мой прамень!

Ірына і Раман: — Яна прайшла, часіна гора, і мы сальмемся ў прасторы, як рэкі з морам, як зоры ранішняй зарой...

Мы з табой прайшлі праз ноч разлуку, мы з табой прайшлі агонь і мукі, мы з табой да канца жыцця!

Хор: — О магутны Божа, дапамажы ім, дапамажы ім пражыць жыццё!

Ірына і Раман: — О любоў, маё святло, маё каханне! О любоў, маё світанне, цёплы мой прамень!

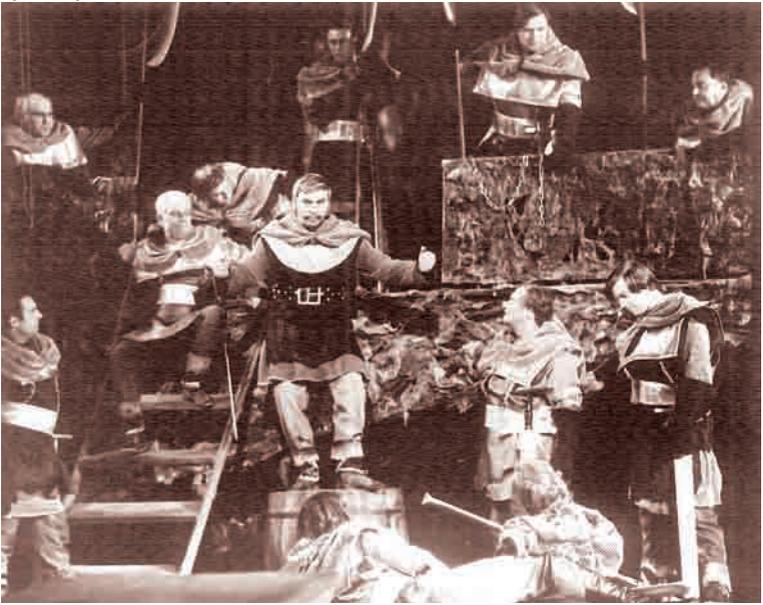
Хор: — Магутны Божа, дапамажы ім, дапамажы пражыць жыццё!..

[...]

Карціна 4 (турма)

Сцэна 15.

Рэчытатыў і арыя Ірыны: — Цяжанька мне ў гэтай цямніцы, нібы ў труне, нібы ў грабніцы. Каму пячаль

не ўчеш ты прызыўны кліч зямлі бацькоў! Ты мусіш дзень пры дні свабоды прасці ніць, інакш пазбавіць люд цябе сыноўскіх праў, і жыць ля хат і ніў, і край бацькоў храниць. І скажа ён, што ты і смерцю смерць папраў!

Ты, Любка! Чаго прайшла? Чаго шукаеш?

Любка: — Я прайшла да цябе з маленнем... Муж памрэ, і тады, як крукі выганяюць бяздзетную жонку з імення сваякі прагна... Не было ў нас дзяцей... Бог не даў сучышэння. Дык што мне, сагнуць калені? Ды што мне, прасіць збавення? У таго, хто на нашы сцены агнём узляцеў?!

Раман: — Змоўч, Любка! Сама віной! Сама віною!

Любка: — Я прайшла да цябе з журбою: ты не даў мне любоў. Дай хоць род мне, Рамане, дай род мне, дай сына! Не дай мне прапасці, згінучы! Біся ў чорнай журбе... Вый на клін жураўліны... Табе не дастаць Ірыны, каханай тваёй Ірыны табе не ўзяць!

Раман: — Зрыну бяду! Зямлі прайду! Выпалю сволач ту, конскім хвастом змяту, а шчасце людзям я знайду, знайду!

● Тэндэнцыі сферы

На тыдні пачуў цікавую навіну: адна расійская кампанія падала ў адпаведную ўстанову заяўку на рэгістрацыю брэндаў, заснаваных на назве знакамітага пасля апошняга "Еўрабачання" ансамбля "Буранаўскія бабулі". Прычым учэпстыя камерсанты вырашылі замацаваць за сабой не саму назву калектыву, што ўжо належыць аднаму канцэртнаму агенцтву, але вытворныя ад яе, кшталту: "Ад буранаўскіх бабуль", "БуРРРанаўскія" і нават "Ад буранаўскіх дзядуль". Яшчэ раней іншыя бізнесмены паспрабавалі зарэгістраваць падобныя брэнды ў дачыненні да шэрагу харчовых тавараў, а таксама паслуг рознага кшталту.

Можна падзвіцца спрыту прадпрыемальных суседзяў, якія вырашылі "бясплатна" скарыстацца вядомацю ўдмурцкіх спявачак і зарабіць на прадукцыі з "буранаўскім" брэндам на ўпакоўцы. А можна — зрабіць адпаведныя высновы і пацікавіцца, ці зарабляюць на сваім уласным брэндзе прадстаўнікі айчынай культуры.

З "Юдо" ўсяго многа

Попыт нараджае прапанову

Сучасны турыст наведвае знакамітыя мясціны не толькі з задаваннем атрымаць новыя ўражанні і даведацца пра падрабязнасці з жыцця персанажаў мясцовай гісторыі, але і пакінуць там адкладзеныя на падарожжа грошы. Каб гэтыя грошы дасталіся непасрэдна гаспадарам славы-тасцей, а не аселі ў кішэнях выпадковых асоб, першым даводзіцца прыкладаць гэтыя намаганні. Звычайна карціна ў еўрапейскім музеі, тэатры, гістарычных будынках — кафэ, кнігарня, сувенірная крама напоўнены не выпадковым таварам, а адмысловай прадукцыяй з фірменнай маркай культурнай установы. Прынамсі, больш за ўсё запомнілася, як карыстаюцца фірменным стылем у Вялікабрытаніі: дэвін сувеніраў не толькі ніколі не паўтараецца ў музейных крамах, але і практычна па ўсёй краіне кожны з прадаўцоў мае свой фірмовы стыль, які кардынальна адрозніваецца ад стылю суседа. Праўда, зроблена пераважная большасць брытанскіх сувеніраў як водзіцца, "...in China", але ўсёдных турыстаў гэтая акалічнасць ані не засмуае. Галоўнае, што хатні халадзільнік будзе ўпрыгожаны чарговым магніцікам, аналага якому знайсці немагчыма...

Зарабляць на ўласных назвах, працаваць з імі, ператвараць у брэнды беларускія ўстановы культуры пачалі не так даўно. Найбольшыя поспехі ў гэтым кірунку, зразумела, — у музеяў, што карыстаюцца ўвагай наведвальнікаў.

— Задумвацца над неабходнасцю свайго асабістага брэнда мы пачалі яшчэ колькі гадоў таму, а на сённяшні дзень значна прасунуліся ў напрамку стварэння шэрагу прадуктаў пад сваім фірменным лагатыпам, — кажа дырэктар

Беларускія музеі абзаводзяцца пазнавальнымі сімваламі

Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж" Сяргей Клімаў. — Зразумела, на першым плане — сувеніры з нясвіжскай атрыбутыкай, звязанай з родам колішніх уладальнікаў горада — Радзівілаў. Але на адных сувенірах спыняцца не будзем. У планах — продаж шэрагу тавараў, абазначаных адмыслова распрацаваным музейным лагатыпам. З дапамогай гандлю, такім чынам, стараемся ствараць у палатах адпаведную гістарычную атмасферу. Напрыклад, плануем аднавіць знакаміты нясвіжскі віны склеп, прадаваць віно пад нашай маркай. І ў гэтым няма нічога незвычайнага: у штаце нашай установы працуюць маркетологі, якія пастаянна адсочваюць заплыты наведвальнікаў...

Распрацоўкай свайго лагатыпа і рэгістрацыяй таварнага знака займаюцца і ў Замкавым комплексе "Мір". З прычыны таго, што ў "самастойным плаванні" ўстанова знаходзіцца толькі крыху больш за год, працэс рэгістрацыі таварнага знака "Мірскі замак" знаходзіцца ў самым разгары. Прынамсі, гэты брэнд раней за іншыя "пайшоў у народ" і цяпер выкарыстоўваецца рознымі прыватнымі кампаніямі. Ці будуць яны потым дзяліцца даходамі з самой установай — пытанне пакуль адкрытае.

А вось гандлёвы знак і эмблема Гісторыка-культурнага комплексу "Лінія Сталіна" ўжо даўно зарэгістраваны і актыўна выкарыстоўваецца пры гандлі сувенірамі. Праўда, нейкіх значных даходаў эмблема комплексу пакуль не прынесла, але, як паведаміў карэспандэнт "К" намеснік дырэктара "Лініі Сталіна" Аляксандр Галубовіч, адчуць

яе каштоўнасць супрацоўнікі комплексу паспелі ўжо: эмблемай беларускай лініі Сталіна вырашлі скарыстацца ў суседзях. Вядома, што комплекс абарончых збудаванняў, вядомы цяпер як "Лінія Сталіна", фактычна, працягнуўся ад Балтыйскага да Чорнага мора. Музей, які быў створаны на тэрыторыі Пскоўскай вобласці, узяў сябе не толькі назву, але... і эмблему беларускага комплексу. На заўвагу беларускіх калегаў пскоўскага музейшчыка не зрагавалі, а на тэрыторыі Расіі эмблема беларускай "Лініі Сталіна" не зарэгістравана. У выніку вырашылі не займацца яе рэгістрацыяй: гэта занадта дорага і вымагае шмат часу...

ры паскоранай рэгістрацыі. Адрэзам маркетынгу музея-запаведніка вядзецца работа па адсочванні выкарыстання таварных знакаў, якія рэгіструюцца Музеям-запаведнікам "Нясвіж". Пасля завяршэння рэгістрацыі ДУ "Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік "Нясвіж" стане ўладальнікам таварнага знака ўжо досыць вядомага лагатыпа "R НЯСВІЖ", а таксама яшчэ некалькіх таварных знакаў.

"R", густоўна ўвянчанае княжацкай каронай на распрацаваным лагатыпе Нясвіжскага музея, азначае, зразумела, Радзівілаў, без якіх нельга ўявіць сабе існаванне гэтай установы. Аднак больш яўнае выкарыстанне назвы знакамітага роду ў якасці гандлёвай маркі музей-запаведнік выкарыстоўваць не збіраецца: справа — у нашчадках нясвіжскіх Радзівілаў, раскіданых лёсам ці не па ўсёй планеце, многія з якіх не вельмі добра ставяцца да думкі прамога выкарыстання іх родавага імя ў якасці назваў нейкіх тавараў.

Сённяшні соцыум аб'ядноўвае матэрыялы па тэме, актуальнай для культурнай сферы рэспублікі. І справа не толькі ў географіі матэрыялаў, але і ў тым, што стварэнне брэндаў Беларусі на лакальным і рэспубліканскім узроўні набірае моц. Урэшце, таму і агульны загаловак разварота менавіта такі!

ШУЖКАЙЦЕ

п а рэгістрацыі лагатыпа і таварных знакаў, — тлумачыць музейны спецыяліст па сувязях з грамадскасцю Кацярына Хаванская. — У Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці было пададзена восем заявак на рэгістрацыю таварных знакаў. У адпаведнасці з неабходнымі працэдурамі ў Цэнтры прынялі рашэнне аб прыняцці да разгляду заяўкі на рэгістрацыю таварных знакаў і правялі папярэднюю экспертыву па 11 класах Міжнароднай класіфікацыі тавараў і паслуг. На дадзеным этапе па таварных знаках праходзяць працэду-

Але і без гэтага фірменны стыль музея-запаведніка ўражае. Найперш — наведвальнікаў сайта ўстановы: апошні вытрыманы ў шляхетным залацістым тоне і ўпрыгожаны фірменным лагатыпам "R" з каронай. Збытаць лагатып Нясвіжа, сапраўды, з нейкім іншым немагчыма. Яго стваральнікі адышлі ад замацаванай яшчэ ў савецкія часы традыцыі выляўляць на лагатыпе стылізаваную выяву будынка ўстановы, (яна пайшла, відаць, ад эмблемы маскоўскага Вялікага тэатра, у аснове якой — выява будынка з Апалонавай калясніцай на франтоне, найбольш вядомага па афармленні плітак аднаго гатунку шакаладу).

Галоўнае — зразумець: брэнд — гэта не толькі словазлучэнне, з якім могуць асацыявацца абстрактныя мур і вежы. Нездарма маркетологі называюць тавары, што не маюць выразнага лагатыпу, англійскім азначэннем "no name" — "безназоўнае", у літаральным перакладзе. Прынамсі, тым, каму наняць агенцтва пакуль не дазваляе кашалёк, можна параіць скарыстацца адной з мноства спецыяльных праграм, з дапамогай якіх можна стварыць свой асабісты лагатып за пяць хвілін і не адыходзячы ад камп'ютара. У свеце, звязаным Сусветным павуціннем, заставацца "no name" ўжо сорамна...

Антон СІДАРЭНКА

"Хацеў бы прапанаваць спонсарскую дапамогу!"

Адзін вядомы каміважор выдаў такі афарызм: калі б я прадаваў свой тавар толькі тым, у каго самастойна сапела жаданне яго купіць, дык не зарабіў бы нават на трамвайныя талончыкі. Напэўна, у наш час гэта датычыцца і такіх, здавалася б, некамерцыйных інстытуцый, як літаратурныя музеі. Вядома, перадусім не ў эканамічным, але менавіта ў сацыяльным аспекце. Разлік выключна на "падрыхтаваны" кантынгент звужае кола наведвальнікаў да смешнага мінімуму.

Прызнаемца шчыра: літаратурныя музеі пакуль маюць рэпутацыю "цікавастак на аматара" альбо дапаўнення да школьнай праграмы. Масавым (чытай: "добраахвотным") турыстам іх зазвычай не рэкамендуюць. Але наведваўшы пад час сёлетняга велатура "К" дзясці розных адметнасцей, нашы карэспандэнты аднадушна ды без ваганняў змясцілі на верхні радок свайго суб'ектыўнага рэйтынгу менавіта Музей-сцязібу Адама Міцкевіча ля вёскі Завоссе, які мае статус філіяла Дзяржаўнага музея беларускай літаратуры. Перакананы: той самы "масавы турыст" таксама падтрымаў бы наш выбар. І гэта нават пры тым, што патэнцыял росту турпрыцягальнасці ў Завоссі пакуль далёка не вычарпаны...

Гонар і... рэквізіты

Кіруючыся паўз прыгожыя пустыльныя ўзгоркі да адноўленага трынаццаць гадоў таму засценка, быў гатовы заспець там "соннае царства". А таксама "джэнтльменскі набор" звычайных для рэгіянальных музеяў праблем: рамонт, кадры, абнаўленне экспазіцыі і, галоўнае,

зацікаўленыя наведвальнікі. Тым больш, трапіць у той засценак сёння можна толькі сваім ходам: рэйсавыя аўтобусы туды не завітаюць. Ды і экскурсійныя таксама бываюць не вельмі часта.

Аднак мяне чакала неспадзяванка. Да стаянкі перад музеем адна за адной пад'язджалі машы-

ны — як адзінкавыя, так і цэлыя вясельныя картэжы. Пагадзіцеся, удзел літаратурнага музея ў матрыманіяльных працэсах пакуль у нас не стаў сапраўднай традыцыяй.

Шлях па каву "Завоссе — Баранавічы", або Рэклама ды "раскрутка" літаратурнага музея

Зрэшты, наша здзіўленне было кароткім: аднаго позірку на дарогу, якая вядзе ад стаянкі ў засценак — спрэс засаджаную шыкоўнымі кветкамі, — дастаткова, каб зразумець, што больш маляўнічага месца ў ваколіцах Баранавічаў, мабыць, і не знайсці. Да таго ж, на фоне дамкоў з чаротавымі дахамі можна зрабіць унікальныя здымкі.

Пакуль маладыя ладзілі фотасесію, сёй-той з гэсцей вяселля далучыўся да экскурсіі, якую праводзіў загадчык філіяла Анатоль Еўмянькоў. Яна доўжылася гадзіны паўтары, але ніхто са слухачоў не пазыхаў і не глядзеў на гадзіннік. Гду аглядзіраваць у нас не прынята, хаця... гэта акурт той выпадка.

Прычым асабліва ўразлілі нават не шыкоўныя інтэрактыўныя прынады (а наведвальнікі маюць магчымасць прымерыць шляхецкі жупан і патрымаць у руцэ антыкварны келіх "з той

самай шафы"), колькі імгэт, які выпраменьваў экскурсавод, яго ўменне "дастукацца" да любой аўдыторыі, арганічна спалучаючы два аднолькава важныя фактары — атракцыйны ды пазнаваўчы. І таму гісторыя сціплага засценка няспынна перамяжоўвалася захапляльнымі экскурсамі ў мінуўшчыну ўсёй Беларусі: такое сабе multium in parvo.

Фінал гэтай экскурсіі быў праўдзё нечаканым. Разам з намі яе слухала немаладая ўжо пара — да брата прыехала сястра з Украіны, і той зладзіў ёй "культурную праграму". Мяркуючы па іх пытаннях да гіда, абое наўрад ці здалі б на сто балаў тэст па беларускай гісторыі.

— Пабываўшы ў вас, я сапраўды адкрыла для сябе Беларусь, — сказала сястра.

— Дайце мне, калі ласка, вашы рэквізіты, я хацеў бы прапанаваць вам спонсарскую дапамогу, — брат быў больш прагматычным.

Чаму б не арганізаваць ініцыятыву?

Безумоўна, падтрымліваць немалую "гаспадарку" (што ні кажы, але гэта сапраўдны міні-скансен!) у такім ідэаль-

ным стане сіламі чатырох супрацоўнікаў амаль немагчыма. Сродкаў з рэспубліканскага бюджэту хапіла на самыя сур'ёзныя работы: перакрыць адзін квадратны метр чаротавага даху абыходзіцца ў 150 еўра, а тыя "квадраты" тут вымяраюцца сотнямі. Зрэшты, і вынікі адпаведных каштарысу. А вось што да менш складаных спраў — скажам, прапіткі бярвенняў антысептыкам...

— Акурт днямі мы зладзілі валандэрскае летнік з удзелам актывістаў баранавіцкага БРСМ, — распавядае Анатоль Еўмянькоў. — Хлопцы ахвяравалі сваю працу, а адна мясцовая фірма выдаткавала сродкі на неабходныя матэрыялы. Потым пасмажылі кілбасак на грылі, я са свайго гарода прынесла бульбы ды

● Terra-брэндын "Згушчоная" класіка Глыбокага

Не менш за касмічныя карціны Язэпа Драздовіча ці таямнічае мінулае пяці азёраў горада славіцца Глыбокае яшчэ адным "творам мастацтва". Так, гаворка пойдзе пра глыбоцкую згушчонку — "дзіўны" ласунак для дарослых і дзяцей (і часам невядома, для каго больш), галоўны прадукт Глыбоцкага малочнакансервавага камбіната і, вядома ж, славы брэнд горада, які красуецца не толькі ў межах роднай рэспублікі, а і далёка за яе межамі.

прадукцыі і жывёльнага тлушчу, была ўведзена ў эксплуатацыю першая чарга па вытворчасці

калорый, якая дае магчымасць адчуць сябе сьтым.

— Як вырабляецца згушчонка? — тлумачыць Валянціна Панцэлей, якая з'яўляецца выпускніцай аднаго з сьпінных ВНУ, які рыхтуе спецыялістаў малочнай прамысловасці — Валагодскага малочнага інстытута. — Яна атрымліваецца шляхам выпарвання часткі вады з пастэрызаванага малака і адначасова дабаўлення ў яго цукровага сіропу. Нягледзячы на ўсю "прастату" гэтага працэсу, апошні даволі складаны. Самае галоўнае тут — выпрацаваная тэхналогія ды абавязкова натуральныя інгрэдыенты: неразведзенае малако і цукар...

Як высветлілася, гэтаму "рэцэпту" якаснага малочнага прадукту ў 90-я гады, калі распаўсюся Савецкі Саюз, было наканавана зведаць атакі нядобрасумленых бізнесменаў.

— У той час мы ўвогуле баяліся, што згушчоная малако стане нікому не патрэбнае, — распавядае Валянціна Фёдаруна. — Нам казалі: у крамах з'явілася столькі прысмакаў — маўляў, куды там згушчонцы! А тут яшчэ і падрыў рэпутацыі згушчоная малака "саматужнымі артыямі", якія пачалі замяняць натуральныя інгрэдыенты адпаведнымі штучнымі...

Але ж Глыбоцкі камбінат не пабаяў застацца на сваёй пазіцыі — і прадуючы выпуск любімага прадукту, трымаючы высокую марку.

І сапраўды, згушчонка вытрымала парад "снікерсаў" і "марсаў" у 1990-я і 2000-я, карнавал разнастайных прысмакаў у 2010-я і... нікуды не знікла. Як выстаіць і развіўся сам Глы-

боцкі камбінат. У прыватнасці, сёння прадпрыемства выйшла на 80 відаў натуральнай малочнай прадукцыі. А што да нашага ласунку, то згушчоная малако распаўсюджваецца на рынкі больш як дзесці краін.

Арыентуючыся на запыты сучаснай публікі, Глыбоцкі камбінат распачаў выпуск розных найменняў згушчоная малака: з фруктозай і (навінка гэтага года) са стэвіяй — кампанентам унікальнай расліны з Лацінскай Амерыкі, што шырока распаўсюджана ў якасці цукразаменніка ў той жа Японіі. Па меркаваннях дыетологаў і фармакалагаў свету, стэвія неверагодна карысная не толькі ў пытаннях абмену рэчываў, аднак і ў прафілактыцы сардэчна-сасудзістых ды іншых захворванняў.

— Зараз да нашай навінкі людзі, вядома, прыглядаюцца, — дзеліцца сваімі назіраннямі Валянціна Панцэлей. — Маўляў, што за "фрукт" такі? Згушчонка, але без цукру — дзіўна, насамрэч! Але яна сапраўды вельмі карысная і смачная...

Дарэчы, наконт разнастайнасці смакаў глыбоцкай згушчонкі: усе варыянты ласунку праходзяць на прадпрыемстве шматлікія пробы дэгустацыйнай камісіі.

— Так, мы ўносім заўвагі па ўсіх параметрах: пачынаючы ад рэцэптуры, тэхналогіі і заканчваючы фасовай, — распавядае тэхнолаг. — Да прыкладу, калі першы раз паспрабавалі малако згушчоная з цукрам і какава, — яно аказалася проста горкім, і мы вырашылі змяніць рэцэптуру...

— Ці не надакучвае частавацца ласункам? — пытаюся ў спецыяліста.

— Разумеецца, у нас на прадпрыемстве працуюць усе яго вялікія прыхільнікі, і ў гэтым пытанні праблем не назіраецца...

Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

сам Міцкевіч? І тады я падумаў: калі ўжо сам Міцкевіч тут жыве, то і я пажыву...

Хто б тады ведаў, што праз колькі дзесяцігоддзяў Анатоль Іванавіч стане дырэктарам музейнай установы, адноўленай, лічы, "у чыстым полі" — Міцкевіча тут памятаюць хіба старыя дрэвы! За глычымі — праца на пасадзе начальніка райаддзела культуры і даволі паспяховае бізнес-кар'ера. І ўсе гэтыя дзелавыя ды арганізатарскія навыкі спатрэбіліся на новай пасадзе.

Яшчэ ініцыятыва — сабраць да юбілею сучаснага класіка, які будзе адзначацца ў 2014 годзе, усіх яго сваякоў у Завоссе. Справа няпростая: нашадкі паэта жывуць у далёкім замежжы. Аднак першыя захады ўжо зроблены.

— Я звязваюся з прамым нашчадкам Адама Міцкевіча — Раманам Гарэцкім, які жыве ў Парыжы, і ён з радасцю паабяцаў мне сваё спрыянне, — распавядае Анатоль Еўмянькоў. — Перакананы, што гэтыя людзі ахвотна прыедуць сюды, у Завоссе, каб падыхаць цудоўным чыстым паветрам гэтых мясцін. Толькі вось... Для гэтага трэба вырашыць тыя самыя пытанні з інфраструктурай. Не ў Баранавічы ж іх на каву вазіць!..

Ілья СВІРЫН, наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Баранавіцкі раён — Мінск

Няхай даруюць мне аматары "малочнага цуду", але не пералічыць хоць некалькі відаў ласунку, што сёння выпускае тытулаваны камбінат, немагчыма: малако згушчоная з цукрам і водарам ванілі, малако згушчоная з цукрам і водарам капучына, малако згушчоная з цукрам і водарам шэры-брэндзі, малако згушчоная з цукрам варанае з ірыса-сметанковым водарам, малако згушчоная з цукрам і какава варанае "Ласунак"... Нават пісаць пра гэтую смакату практычна невыносна, а яшчэ ёсць вяршы згушчоная з цукрам і натуральнай кавай, вяршы згушчоная з цукрам і цыкорыем, і г.д., і да т.п. Калі б хто з савецкіх школьнікаў ведаў, што тую дэфіцытную згушчонку, якую "днём з агнём не знайсці", у недалёкай будучыні можна будзе выбіраць у крамах у трыццаці варыянтах... Аднак сёння гэта праўда: згушчонка красуецца ў шматлікіх найменнях у вітрынах крам і "вінаваты" ў гэтым, у тым ліку, Глыбоцкі малочнакансервавага камбінат.

БРЭНД!

Зрэшты, трохі гісторыі. Глыбокае стала месцам вытворчасці згушчонкі невыпадкова: малако менавіта гэтага арэала — глыбоцкіх краёў — было прызнана найбольш прыдатным для стэрылізацыі і кансервацыі. Пра гэта карэспандэнт "К" паведаміла галоўны тэхнолаг глыбоцкага прадпрыемства Валянціна Панцэлей.

— У 70-х гадах мінулага стагоддзя па ўсім Савецкім Саюзе праходзілі адпаведныя даследаванні малочнай прадукцыі, — распавядае яна. — Да прыкладу, малако Браслаўшчыны, зыходзячы з яго якасцей і структуры, палічылі найлепшым для вырабу сыроў, а Глыбоччыне дасталася стэрылізацыя малака і выраб згушчонкі. Такім чынам, у 1972-м, у адпаведнасці з загадам Міністэрства малочнай і мясной прамысловасці СССР № 30 ад 20 студзеня 1972 года, камбінат і быў прыняты ў эксплуатацыю...

Ужо на самым пачатку разам з вытворчасцю натуральна-малочнай

гуркоў... У выніку і моладзь чыстым паветрам падыхала, і справу добрую зрабілі...

На жаль, удзел валанцёраў (менавіта "тутэйшых") у справе падтрымкі музейных і ўвогуле гісторыка-культурных аб'ектаў у нас пакуль не стаў рэгулярнай практыкай. Рызыкнём выказаць здагадку: можа, справа яшчэ ў тым, што самі музейныя супрацоўнікі не заўсёды праяўляюць ініцыятыву або не робяць высілкау, каб належным чынам яе арганізаваць?..

V.I.P. з гонтавым дахам

Лішне казаць, што план платных паслуг установа перавыконвае. Тым не менш, яе даходы маглі б быць куды большымі. Рэсурс — зразумельна: стварэнне аб'ектаў сэрвіснай інфраструктуры. Заўважым, гэтую тэму ў нашай гутарцы ўзняў сам Анатоль Еўмянькоў:

— Замежнікі (а былі ў нас, між іншым, нават кітайцы, якія таксама чыталі Міцкевіча ў перакладах на сваю мову!) часта пытаюцца: а ці можна тут дзе выпіць кубачак кавы? На жаль, нічога, апроча вады са студні, прапанаваць я ім не магу. Хаця, здавалася б, у нас ёсць усе магчымасці, каб выправіць сітуацыю...

Разам з пабудовамі колішняга засценка, напрыканцы 1990-х гадоў у Завоссе быў збудаваны і дом службовага прызначэння — між іншым, з сапраўдным гонтавым дахам!

— Сёння ён амаль не выкарыстоўваецца, хіба толькі цягне з бюджэту вялізныя сродкі на ахову, — кажа Анатоль Еўмянькоў.

Мара дырэктара філіяла — пераўтварыць прыгожы будынак у невялікі агракультурны комплекс з пазнакай "V.I.P.". Вядома, для гэтага патрэбны пэўныя інвестыцыі. Прынамсі, дарабіць усе патрэбныя камунікацыі.

— Мяне ўразіў досвед суседніх краін: дом, як быццам, XVIII стагод-

На жаль, удзел валанцёраў (менавіта "тутэйшых") у справе падтрымкі музейных і ўвогуле гісторыка-культурных аб'ектаў у нас пакуль не стаў рэгулярнай практыкай. Рызыкнём выказаць здагадку: можа, справа яшчэ ў тым, што самі музейныя супрацоўнікі не заўсёды праяўляюць ініцыятыву або не робяць высілкау, каб належным чынам яе арганізаваць?..

дзя, а "начынка" — XXI-га, — кажа ён. — Гэты кантраст папраўдзе спрацоўвае...

Анатоль Еўмянькоў гатовы разгледзець усе партнёрскія прапановы з боку прыватнікаў. У той самы час, ён лічыць, што найаптымальны варыянт — гэта стварэнне агракультурнай установы непасрэдна ў межах філіяла. З той простае прычыны, што абсалютна перакананы: яна будзе не толькі рэнтабельнай, але і прыбыткавай!

Некаторыя дырэктары музейных устаноў пабойваюцца такіх "няпрофільных актываў", як кавярня або гатэль: маўляў, не наша гэта справа — "печись о столах". Анатоль Еўмянькоў, наадварот, з радасцю ўспрыняў бы пашырэнне сваіх функцый. Балазе і пэўны бізнес-досвед у яго ёсць.

Як вядома, Адам Міцкевіч нарадзіўся ў Завоссе выключна праз збег абставін — іначай тут і не скажаш. Тым не менш, гэтая "выпадковасць" стала вызначальнай у лёсе

Анатоль Еўмянькова. Упершыню ён прыехаў сюды маладзенькім выпускніком Магілёўскага ўніверсітэта: працаваць па размеркаванні настаўнікам гісторыі ў вёсцы Войкавічы.

— Прайшоўся па гэтых Войкавічах — і выгукнуў: "Вой, заўтра ж адсюль уцяку, першым жа аўтобусам!" — з усмешкай згадвае ён. — Але бабуля, у якой я меўся здымаць пакойчык, мне кажа: а ці ведаеш ты, што непадалёк адсюль нарадзіўся

● Меркаванне

Да Глыбокага маюць дачыненне шмат выдатных асоб. На Дні пісьменства нават будзе ўрачыста адкрыты Сквер слаўных землякоў са скульптурнымі выявамі тых, хто ўславіў Глыбоччыну. Шкада, што сярод гэтых постацей не будзе выявы барона Мюнхгаўзэна, які нарадзіўся немаведама дзе (мяркуючы па прозвішчы, хутчэй за ўсё, у Германіі), але пахаваны дакладна ў Глыбокім. Таму, хто не верыць, можна прад'явіць "жалезны аргумент": старажытны металічны крыж на мясцовых могілках з надпісам "Фон Мюнхгаўзэн". Колькі гадоў таму наша газета пісала пра гэта.

Пра барона — пакуль з усмешкай?

Гэта ж Мюнхгаўзэн! І аргумент жалезны маем

"Той" барон ляжыць пад крыжам, ці "не той", няхай высвятляюць навукоўцы, а тым, хто шануе логіку, і без спецыяльных даследаў усё зразумела. Літаратурны Мюнхгаўзэн — вобраз зыходна зборны, да таго ж, добра "адрэдагаваны" часам. А з гэтага вынікае, што з глыбоцкага Мюнхгаўзэна маглі быць не толькі спісаны пэўныя рысы гэтага літаратурнага героя, але цалкам верагодна, што менавіта ён быў яго асноўным прататыпам. На карысць гэтай версіі сведчыць тая акалічнасць, што Мюнхгаўзэн, якім яго ведаюць чытачы, быў рызыкантам і авантурыстам. Такія людзі рэдка ціха паміраюць у бацькоўскім доме, у сямейным асяродку. Вось і нашага авантурыста занесла з Германіі ў Беларусь, каб тут скласці галаву...

Магіла барона ў Глыбокім мясцовым жыхарам добра вядома. Паводле слоў начальніка аддзела культуры Глыбоцкага раівыканкама Таццяны Малатоўнік, пра "свайго" Мюнхгаўзэна глыбоцчана гавораць з... усмешкай. У іхняй свядомасці ён не надта спалучаецца з літаратурным героем. Але паглядзець на крыж гэсцей горада вядома. І бывае, што эскурсавод (звычайна гэта хтосьці з супрацоўнікаў аддзела культуры) для большага эфекту апранаецца падобна на артыста Алега Янкоўскага, выканаўцы ролі Мюнхгаўзэна ў вядомым фільме. Праўда, пра сур'ёзную раскрутку брэнда пакуль гаворка не ідзе. І, як мне падаецца, не ў грошак справа — ідзі няма, канцэпцыі. Магчыма, да яе з'яўлення і рэалізацыі падштурхне Дзень беларускага пісьменства ў Глыбокім... На міфах, калі добра ўзяцца за справу, можна немалыя грошы зарабіць. А тут брэнд ляжыць проста на зямлі. У літаральным сэнсе.

Калі Глыбокае захоча паставіць барону помнік, дык праблем творчага характару не будзе. Скульптар Уладзімір Жбанаў паспеў адліць фігуру Мюнхгаўзэна ў бронзе. Зараз яна экспануецца ў Музеі гісторыі горада Мінска, ва ўнутраным яго двары, і будзе там знаходзіцца яшчэ пэўны час. Скульптура дзяржавай не выкуплена — яна належыць сям'і памерлага аўтара. Кажуць, што Уладзімір Жбанаў хацеў прапанаваць свой твор немцам, але на радзіме скульптуры будзе больш утульна.

Пётра ВАСІЛЕЎСкі

Страта

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванні родным, бліжкім і калегам народнага артыста Беларускага Якава Навуменкі ў сувязі з яго смерцю. Пра гэта паведаміла Прэс-служба Кіраўніка дзяржавы.

"Усё жыццё Якава Навуменкі было цалкам прысвечана служэнню нацыянальнай культуры. Яго па праве называлі беларускім салаўём і залатым голасам сучаснай эстрады. Надзелены вялікім талентам, бліскучым выканальніцкім майстэрствам і нястрымнай творчай энергіяй, гэты выдатны артыст нязменна захапляў нас сваім мастацтвам, дорачы радасць тысячам прыхільнікаў", — гаворыцца, у прыватнасці, у спачуванні.

"Я перакананы, што часцінка яго душы, увасобленая ў песнях, назаўсёды застанеца на беларускай зямлі, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — Светлая памяць пра выдатнага артыста і сапраўднага чалавека Якава Паўлавіча Навуменку ніколі не згасне ў сэрцах беларусаў".

НАВУМЕНКА Якаў Паўлавіч

Беларускае музычнае мастацтва панесла цяжкую страту.

27 жніўня 2012 года на 54 годзе заўчасна пайшоў з жыцця народны артыст Беларусі, саліст Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча НАВУМЕНКА Якаў Паўлавіч.

Навуменка Я.П. нарадзіўся 28 сакавіка 1959 года ў г. Орша Віцебскай вобласці.

З 1985 па 1990 гады працаваў артыстам Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР. Затым, да 1993 г., — артыстам-вакалістам эстрады вышэйшай катэгорыі эстраднай студыі аб'яднання музычных калектываў Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь. У 1992 г. скончыў Расійскую акадэмію музыкі. З 1993 па 2002 гады Навуменка Я.П. — артыст-вакаліст, вядучы майстар сцэны дзяржаўнай установы "Заслужаны калектывы "Дзяржаўны аркестр сімфанічнай і эстраднай музыкі Рэспублікі Беларусь". У 2002 — 2004 гадах працаваў артыстам-вакалістам, вядучым майстрам сцэны дзяржаўнай тэатральна-відовішчнай установы "Маладзёжны тэатр эстрады".

З 2004 года Навуменка Я.П. з'яўляўся салістам Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча.

Працаздольнасць, талент, высокі прафесійны ўзровень зрабілі Навуменку Я.П. адным з самых любімых і папулярных спевакоў у краіне. Артыст умеў знайсці песню і данесці яе да слухача, глыбока і цікава раскрыць яе змест. Народныя песні і песні беларускіх кампазітараў Ю.Сяміякі, І.Лучанка, Л.Захлеўнага, В.Раічыка, А.Молчана і інш. у выкананні спевачка сталі любімымі і папулярнымі не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. Навуменку Я.П. як выканаўцу былі аднолькава блізкія суровая героіка і высокая грамадзянскасць, мяккая лірыка і тонкі гумар.

Навуменка Я.П. — аўтар шматлікіх папулярных песень, сярод якіх — "Ночка-чараўніца", "Колькі год Беларусі", "Родны Мінск", "Хто мае хату" і многія іншыя.

У 1997 годзе Навуменку Я.П. было прысвоена ганаровае званне "Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь", у 2011 — "Народны артыст Беларусі".

Гэтымі днямі грамадскасць развітваецца з выдатным спеваком Навуменкам Я.П. Яго жыццёвы шлях — прыклад адданага, сумленнага служэння нацыянальнаму музычнаму мастацтву. Ягоная творчасць — яркая старонка беларускай культуры. Светлая памяць пра Якава Паўлавіча надоўга застанеца ў сэрцах і памяці родных, блізкіх, сяброў, калег, слухачоў.

ЛАТУШКА П.П., ГАРБАР А.В., ДРЫНЕЎСКИ М.П., ЗАРЫЦКІ Э.Б., ЗАХЛЕЎНЫ Л.К., КАЗІНЕЦ М.А., ЛУЧАНОК І.М., ПАПЛАЎСКАЯ Я.К., РАІНЧЫК В.П., ФІНБЕРГ М.Я., ЦІХАНОВІЧ А.Р., ЯРМОЛЕНКА А.І., члены калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

27 жніўня беларускае музычнае мастацтва панесла вялікую страту: пайшоў з жыцця выдатны дзеяч нацыянальнай культуры, таленавіты спявак, народны артыст Беларусі Якаў Паўлавіч НАВУМЕНКА.

Якаў Навуменка нарадзіўся 28 сакавіка 1959 года ў г. Орша Віцебскай вобласці. Свой шлях на вялікую сцэну ён пачаў у 1984-м, калі прыйшоў працаваць артыстам-вакалістам у ансамбль народнай музыкі Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Потым была вучоба ў Расійскай акадэміі музыкі па спецыяльнасці "Сольныя народныя спевы" і праца ў якасці саліста ў вядомых музычных калектывах краіны. Апошнія восем гадоў Якаў Паўлавіч працаваў у Нацыянальным акадэмічным народным аркестры Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча Белдзяржфілармоніі. У 2011-м Якава Навуменку было прысвоена ганаровае званне "Народны артыст Беларусі".

Высокі прафесіянал, надзвычай высакародны і спагадлівы чалавек, Якаў Навуменка быў адным з самых любімых і папулярных спевакоў у краіне. Народныя песні ды песні беларускіх кампазітараў у выкананні майстра вызначаліся асаблівай цеплынёй, шчырасцю і душэўнасцю, нібыта яго голасам спявала сама Беларусь. І вось, калі яго звонкая песня загучала на поўную сілу, лёс вырашыў па-іншаму: зямны шлях артыста нечакана абарваўся...

Калегі артыста, супрацоўнікі Белдзяржфілармоніі, музыканты Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча смуткуюць з прычыны смерці Якава Паўлавіча Навуменкі і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і бліжкім. Хай светлае неба возьме і сагрэе яго ўзнёслую душу.

Калектывы Белдзяржфілармоніі

Цэнтральны камітэт Беларускага прафсаюза работнікаў культуры выказвае глыбокія спачуванні родным і бліжкім Якава Паўлавіча НАВУМЕНКІ, народнага артыста Беларусі, вядучага майстра сцэны Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І.Жыновіча, з прычыны яго смерці.

Закацілася яснае сонейка... Гэтыя словы — акурат пра Якава Навуменку. Бо ягоная сонечнасць — голасу, спеваў, характару, усмешкі, бляску ў вачах — не ведала межаў. Мо таму, што ён не баюся дарыць сваю цеплыню і шчырасць творчай натуры — усім і кожнаму. Сонейка не выбірае, каму свяціць, а каму — не...

Хмара сонца засланіла Ён любіў роднае беларускае слова...

Памятаю, як на адным са "Славянскіх базараў у Віцебску" наш зорны саліст прэзентаваў свой чарговы кампакт-дыск. Вядома, што расійскія акулы пярэ, якія згаладаліся па магчымасці паказаць вострыя зубкі, тут жа накінуліся на яго: маўляў, і тое не так, і гэта не гэтак!

А ён — хоць бы "рыкнуў" у адказ. Не, толькі сумна-вінавата ўсміхаўся: не апраўдаў, маўляў, я вашы спадзяванні, дык што ж рабіць? Тым разам яго абаранілі беларускія крытыкі ды журналісты. А вось у Севастопалі, дзе разыгралася трагедыя, бараніць было няма каму. Сам жа

ён заўсёды заставаўся кранальна-безабаронным, цалкам аддаючыся сваёй справе, а не "разборкам" вакол асоб шоу-бізнесу.

Такімі ж былі і ягоныя песні. Ініцыяваў ён і правядзенне конкурсу на стварэнне новых беларускіх песень. І сам паказваў тым прыклад! Беларускамоўнага рэпертуару ім створана і запісана — безліч. У свой час на радыё літаральна што-тыдзень можна было запускаяць у эфір па адной-дзве, а то і па тры яго новыя песні. Ягонага, падкрэсла, аўтарства, уключаючы аранжыроўку, а не проста ім праспяваныя. На ўсе кпіны наконт надта вялікай прадуктыўнасці (бо калі піша шмат — значыць, як некаторыя лічылі, непатрабавальны да сваёй творчасці) ён таксама толькі ўсміхаўся: "А што, як заўтра той песенны паток перастане фантанаваць? Не, трэба працаваць, пакуль працуецца".

Працаваў ён і на ўласнай сядзібе: пабудаваў дом у Жодзіне, бліжэй да прыроды. Там шмат што зроблена яго рукамі. Дый уласна вакальнага даўгалецця яму хапіла б на некалькі пакаленняў. Паспя Мінскага музычнага вучылішча (цяпер — каледжа) навукаў ён Маскве. І навукаўся спяваць так, што не ведаў у голасе стомы, той заўсёды гучаў роўна, без аніякіх праблем, кранаючы сваёй цеплай, прамяністай сонечнасцю.

Яму б і праўда — спяваць ды спяваць! З Нацыянальным акадэмічным народным аркестрам імя І.Жыновіча, у складзе якога ён працаваў апошнія гады, з іншымі творчымі калектывамі ды салістамі. Але засталіся тыя спевы хіба ў запісе. У нашай памяці. І, гадоўнае, у сэрцах...

"Культура" ўчы далучаюцца да ўсіх, хто прыйшоў праводзіць "самага народнага" артыста ў апошні шлях. Дадамо, апошні — на зямлі. І доўгі да бясконцасці — у нашых душах...

Малюся я небу...

Якаў Навуменка рыхтаваўся выканаць песні на вершы Янкі Купалы ў новай праграме "Мая малітва" кампазітара, аранжыроўшчыка і музыканта Алега Молчана. Яна, як плануецца, прагучыць, але ўжо без народнага артыста Беларусі, 13 лістапада ў Канцэртнай зале "Мінск"...

— Самыя шчырыя словы ўдзячнасці, — кажа Алег МОЛЧАН, — я адрасую нашаму Міністэрству культуры і Маладзёжнаму тэатру эстрады, якія дапамагаюць рэалізаваць задуманае. Яшчэ два гады таму міністр культуры Павел Латушка падтрымаў мае намаганні, і зараз відавочна, што ўсё павінна здзейсніцца. У жніўні былі падпісаны дамовы з Маладзёжным тэатрам эстрады, і цяпер збіраецца творчая група, ідзе падбор артыстаў, якія будуць удзельнічаць у прэзентацыі. Ёсць, на жаль, і незаменныя страты. Я кажу зараз не толькі пра Уладзіміра Мулявіна, без якога нельга ўявіць тую ж "Малітву". Ва ўсіх маіх ранейшых праграмах спяваў Якаў Навуменка. Здавалася, так будзе заўсёды!

Але лёс распарадзіўся інакш... Ягоны раптоўны сыход з жыцця будзе адчувальнай стратай. Бо Якаў, як ніхто іншы, цудоўна адчуваў саму прыроду беларускамоўнасці і ўсіх "умоўнасцей" яе песеннага ўвасаблення.

Самі ж звароты да купалаўскіх вершаў, што сталі стрыжнем маёй творчасці, дыктаваліся рознымі прычынамі. Сярод іх — не толькі зачараванасць словам, што натуральна выклікае натхненне, але і жаданне папулярызаваць нашу класіку. У тым ліку — праз песні! Цяперашняя моладзь праз песню тыя вершы пачуе. Мой першы харавы цыкл, напісаны яшчэ ў 1987 годзе, пад час службы ў арміі, быў на словы Янкі Купалы. Адзін нумар адтуль я перапрацаваў у песню, і ён таксама ўпрыгожыць цяперашнюю праграму, якая, спадзяюся, прыцягне ўвагу людзей розных пакаленняў...

Калектывы Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Культура і мастацтва" выказвае шчырыя і глыбокія спачуванні родным і бліжкім народнага артыста Беларусі Якава Паўлавіча НАВУМЕНКІ з прычыны яго заўчаснага скону яго зямнога жыцця.

Калі з дня нараджэння мастака праходзіць, скажам, цэлае стагоддзе або больш гадоў, ён становіцца персанажам гісторыі і спрэчкі пра яго сціхаюць. Бо такой трывалай, самавітай дыстанцыі дастаткова, каб сталі даволі яснымі, устойлівымі меркаванні пра ролю творцы ў мастацтве свайго часу, ацэнка выбітных яго работ, стаўленне да іх гледачоў новых пакаленняў. Словам, дат такіх звычайна суд гісторыі завершаны.

А.Анікейчык. Аляксандр Пушкін.

Хаця лёс некаторых такіх мастакоў-юбіляраў, якім сёлета споўнілася і 140, і 110, і 100, і 90 гадоў з дня нараджэння, і г. д., не заўсёды складваўся так, як гэта павінна быць. Напрыклад, што мы ведаем пра такіх таленавітых аўтараў, як М.Сляпян або М.Аксельрод, якога больш ведаюць у Расіі, чым на ягонай радзіме, у Беларусі? Пералік мастакоў, што сталі сёння зусім забытымі ці паўзабытымі, можна доўжыць. Скажам, Н.Пастаўская, майстра нацюрморта ў духу І.Хруцкага: яна нарадзілася ў 1912-м, а вось калі і дзе памерла, нам невядома. Туманныя і лёсы тых, хто ў розныя часы пакінуў радзіму і скончыў жыццё ці то ў ЗША, ці то ў Ізраілі, ці то ў Аўстраліі. Ды і іншых нашых "дамаростых" сучаснікаў, з якімі даводзілася часта сустракацца і чаюваць, таксама забываем, і іхнія творы сучасная творчая моладзь не ведае, і мастацтвазнаўцы пра іх амаль не пішуць, бо работы іх у сучасных экспазіцыях не выстаўляюцца. А.Малішэўскі, М.Якавенка, У.Лагун, А.Шаўчэнка, В.Паліўчук, А.Бачкароў, І.Ціханаў, М.Рыжанкоў — іхнія імёны яшчэ ў 1960 — 1970-я гады былі на слыху ва ўсіх, хто цікавіўся беларускім мастацтвам.

І вось нешта адбылося. 1872, 1902, 1912, 1922, 1932, 1937, 1942 гады — гэта даты нараджэння тых мастакоў, якія сёлета — юбіляры. Праект Нацыянальнага мастацкага музея "Шляхам майстэрства" — унікальны і заслугоўвае добрых слоў на адрас кіраўніцтва ўстановаў і яе супрацоўнікаў, што прыдумалі такую акцыю. Я магу яшчэ яе назваць "Каб памяталі...". Так, праект не зусім новы, бо ён з'яўляецца як бы працягам традыцыйнага музейнага праекта "Нашы калекцыі": паказ тых твораў з фондаў музея, якія сучасныя гледачы амаль што і не бачылі ніколі.

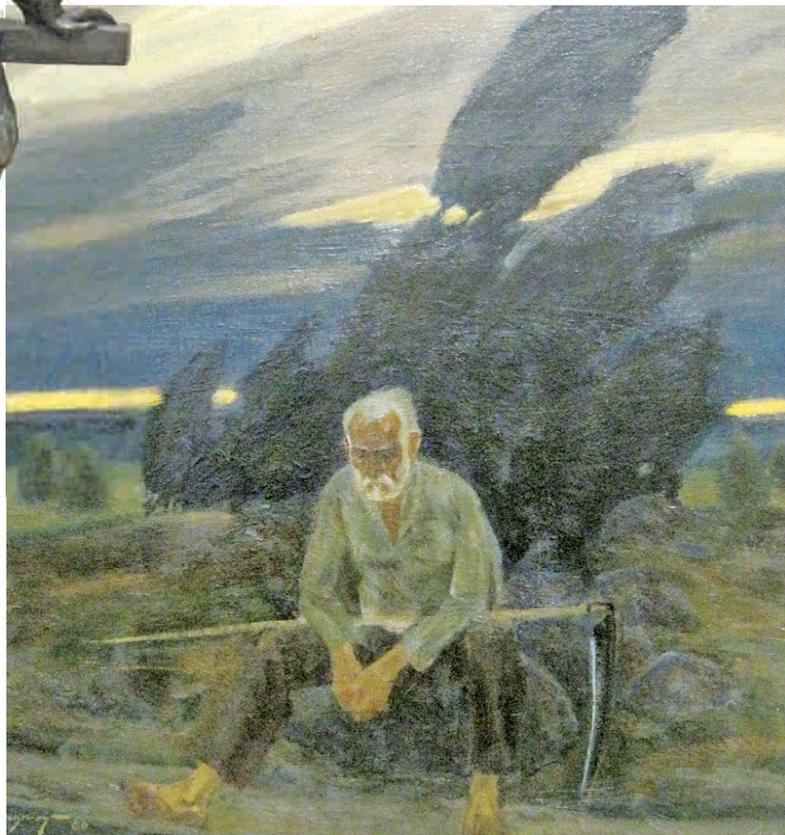
У экспазіцыі прадстаўлена каля 100 твораў жывапісу, скульптуры і плаката 49 аўтараў. Але яе асаблівасць яшчэ ў тым, што 14 мастакоў-юбіляраў і сёння знаходзяцца ў добрым здароўі і поўныя творчых сіл, а некаторыя паспелі адзначыць свае дні нараджэння выстаўкамі: І.Міско, У.Уродніч, Л.Талбузін, Я.Ждан. Акрамя таго, у цэнтральным фэе новага корпусу НММ на "Выстаўцы адной карціны" (таксама цікавы музейны праект) экспануецца трыпціх Б.Казакова. Дарэчы, некаторыя творы

На творчым вечары ў Нацыянальным мастацкім музеі 23 жніўня.

Пра тое, што вытрымала праверку часам

"Тэмпература" эпохі

М.Савіцкі. "Вечар".

У.Лагун. "У чаканні маладых".

Я.Раздзялюўская. "Вясна ў майстэрні".

А.Бачкароў. "Рэха".

вачах. На маіх жа вачах яны праходзілі выстаўкамі, траплялі ў экспазіцыі, закупляліся і потым... зніклі ў фондах музея. Хаця такія работы, як класічныя "Плытагоны" А.Шаўчэнка, "Аўтапартрэт" П.Гаўрыленкі, "Цішыня. Касцёл у Вішневе" М.Сляпяна, "Пейзаж з казой" і "Партрэт мастака Льва Зевіна" М.Аксельрода, жывапіс А.Малішэўскага ды некаторыя іншыя маглі ўпрыгожыць пастаянную экспазіцыю любога буйнога музея.

Што казаць? Мастацтва — люстэрка эпохі.

Банальна, але гэта так. Бо праз высокае мастацтва мы ведаем дух, атмосферу, "тэмпературу" мінулых часоў, а разам з гэтым духам — усю сацыяльную, ідэала-

гічную, матэрыяльную, культурную ды іншую паднаготную. Чым жыла краіна, што тады любілі людзі, што іх цікавіла і выклікала журботу, якая прырода іх абкружала? І тут галоўнае тое, як наконт усяго гэтага разважалі мастакі-прафесіяналы мовай пэндзля, алоўка і разца. Па сутнасці, прыйшоў час ацаніць творчасць мастакоў, якія пайшлі з жыцця, ва ўсёй паўнаце і разнастайнасці, са спекальнай аб'ектыўнасцю, адрынуўшы і калісьці народжаныя дагматычнай вузкасцю поглядаў несправядлівыя абвінавачванні ў "левізне" ды "фармалізме" (да прыкладу, А.Шаўчэнка, М.Якавенкі, А.Малішэўскага, Г.Ціханавіча), і квяцістыя міфы пра тое, што толькі "сацрэалізм" можа пры-

А.Шаўчэнка. "Плытагоны".

весці нас, савецкіх людзей, на Алімп сусветнага мастацтва. Зараз усё гэта гучыць, можа, трохі смешна, але пагартайце газеты ды часопісы тых гадоў або стэнаграмы розных з'ездаў і пленумаў мастакоў, і вы са мнош пагодзіцеся. Але калі сёння ў нашым мастацтве адбываецца нейкая блытаніна, калі страчваецца крытэрыі якасці твора, і мы перасталі ведаць "што такое добра, а што — не" ў мастацтве, а прафесіяналізм стаў як бы неабавязковым знакам, скажам, для маладога мастака, — такія выстаўкі, як "Шляхам майстэрства", вельмі карысныя. Толькі чамусьці маладых людзей, будучых "геніяў" новых мастакоўскіх "ізмаў", на сённяшняй выстаўцы я бачыў малавата...

Не ўсё, канешне ж, вытрымала праверку часам — так заўсёды было ў гісторыі любога мастацтва, — але мы павінны ведаць этапы станаўлення і развіцця нашай выяўленчай культуры ды яе прадстаўнікоў, для каго творчасць заўсёды была галоўнай справай, якой яны служылі верай і праўдай.

І яшчэ адна добрая традыцыя з'явілася на гэтай выстаўцы, калі 23 жніўня, непасрэдна ля карцін і скульптур, адбылася вельмі цёплая сустрэча з некаторымі дзеючымі аўтарамі работ ды сваякамі тых мастакоў, якія не дажылі да дня сённяшняга. Сваімі ўспамінамі ды роздумамі пра творцаў і пра час, калі нараджаліся гэтыя іхнія творы, падзяліліся У.Пракапцоў (вядучы імпрэзы), Б.Крэпак, І.Міско, У.Уродніч, Э.Астафеў, С.Федарэнка, А.Наркевіч ды іншыя ўдзельнікі імпрэзы.

Мінуўшына глыбоцкай зямлі непарыўна звязана з гісторыяй рассялення крывічоў, а таксама са спадчынай Полацкага Княства. З 60 помнікаў даўніны Глыбоцкага раёна, унесеныя ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей, палова — аб'екты археалогіі: гарадзішчы, курганныя могілкі, селішчы, знаходкі ў якіх сталіся шмат у чым знакавымі для айчыннай навукі.

Свіла-1: бохан хлеба ў пласце IX-га

Да прыкладу, артэфакты IX — X стст., якія належалі полацкім крывічам (гэта пераважна ляпная кераміка) былі выяўлены на гарадзішчы Свіла-1 яшчэ ў 1975-м. Уяўленне пра два камплекты скроневых кольцаў крывічоў дае гараўлянскі скарб, знойдзены таксама ў Глыбоцкім раёне.

Усе выяўленыя археалагічныя матэрыялы сведчаць: усходнеславянскае насельніцтва Паўночнай Беларусі захоўвала ў X — XI стст. гэтыя балцкія традыцыі ў матэрыяльнай культуры і было шчыльна звязана з плямёнамі Усходняй Прыбалтыкі. Гэтая тэндэнцыя прасочваецца на прыкладзе так званых звергалавых бронзалетаў, якія знойдзены на шэрагу помнікаў полацкай зямлі. Даволі часта разам з такімі бронзалетамі сустракаліся іншыя знаходкі прыбалтыйскіх тыпаў: латгалскія галаўныя ўпрыгожванні, складзеныя са спіралек, асобныя тыпы шыйных грыўняў, спіралепадобныя пярсцёнкі, трапецападобныя падвескі.

Вядома ж, каб набываць каштоўныя ўпрыгожванні, патрабаваліся і грошы. Так, на тэрыторыі Глыбоцкай зямлі ў скарбах продкаў прысутнічаюць манеты, якія былі ў абарачэнні ў IX — XI стст. Сярод інашага, гэта сасанідскія драхмы, дырхемы Арабскага халіфата, заходнеўрапейскія дынарыі, у малой колькасці візантыйскія міліарысі і фолісы, усходнеславянскія златнікі ды сярэбранікі. Скарбы і асобныя манеты дазваляюць меркаваць аб дынаміцы змяненняў у складзе грашовага абарачэння,

уласцівага дадзенаму рэгіёну. У прыватнасці, у X ст. манетны патак нарастаў, а ў XI ст., у сувязі з рознага кшталту драматычнымі падзеямі, пайшоў на спад.

Калі ж кажаць больш дэталёва, то ў скарбе з ужо згаданых Гараўлян налічвалася 15 манет, якія выкарыстоўваліся ў якасці ўпрыгожванняў-падвесак. Гараўлянскія манетна-рэчавыя скарбы былі знойдзены на паселішчы ў 1965 г. У вывернутым трактарам ляпным гаршчку знаходзіліся фрагментаваныя ювелірныя вырабы са срэбра, 220 пераважна фрагментаваных куфіцкіх дырхемай, 185 дынарыяў, оўруцкая прасліца. За два метры ад першага скарбу наш славуці археолаг Георгій Штыхаў пры раскопках знайшоў другі скарб, схаваны ў сярэдзіне XI ст., у гаршчку, абкладзеным трыма камянямі. Нягледзячы на простую форму і адсутнасць багатых ўпрыгожванняў (ён меў просты венчык, лінейны арнамент, выражаны плечыкі), у ім знаходзіліся ўнікальныя сярэбраныя рэчы, у тым ліку 12 бронзалетападобных крывіцкіх скроневых кольцаў (два камплекты), вітая шыйная грыўня з вузкімі канцамі, тыповая для XI ст., бронзалет са завязанымі канцамі, пярсцёнак з шырокай сярэдняй часткай, 15 манет —

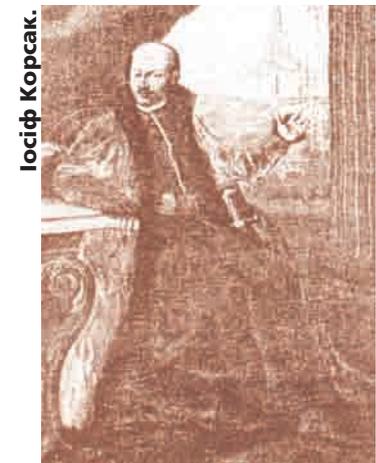
Такія манеты былі ў Гараўлянскім скарбе. перайманняў куфіцкіх дырхемай з вушкамі для падвешвання, 134 куфіцкія дырхемы, фрагмент чэшскага дынарыя і шклянныя залачоныя пацеркі.

Параўноўваючы гаршчкі, у якіх знаходзіліся гараўлянскія скарбы, дастедчыкі прыйшлі да высновы, што ў глыбінных сельскіх абшчынах глыбоцкай зямлі ляпныя пасудзіны выкарыстоўваліся яшчэ ў 1-й палове XI ст., калі ўжо пачала распаўсюджвацца кераміка, зробленая на ганчарным крузе.

І ўсё ж не золата ці срэбра, а менавіта хлеб усяму галава. Думаецца, у многіх неаднаразова з'яўлялася пытанне:

калі і дзе выпеклі першы жывітні бохан хлеба на нашай зямлі? Як аказалася — на Глыбоцчыне. Як вядома, асноўнай хлебнай культурай у 2 тыс. н. э. з'яўлялася азімае жыта. Доўгі час нельга было адказаць, калі яно з'явілася на тэрыторыі Беларусі. Толькі ў 1974 годзе А. Мітрафанавым на гарадзішчы каля вёскі Свіла-1 у пласце IX ст. у гаспадарчай яме ў гаршчку знойдзена зерне жыта. Сярод яго было выяўлена зерне пустазелля, якое таксама характэрна для азімых культур. Пры гэтым засмечанасць жыта пустазеллем — даволі вялікая, а яго склад дае магчымасць аднесці знойдзенае тут жыта да азімай формы, а значная колькасць пустазелля сведчыць: вырошчвалі яго на стараворным полі. Адметна, што знаходка азімага жыта на гарадзішчы Свіла-1 — адно з самых ранніх сведчанняў з'яўлення гэтай культуры на тэрыторыі ўсёй Усходняй Еўропы! А літаральна праз стагоддзе азімае жыта выйшла на першае месца па аб'ёмах вырошчвання сярод іншых культур на нашых землях не здае свае пазіцыі.

Кастусь АНТАНОВІЧ

Іосіф Корсак.

Што завяшчаў Корсак?

Некалькі пакаленняў "лісінага" роду

Сёння цяжка ўявіць, што адзін горад можа належаць да розных раёнаў і нават абласцей. Але менавіта такі лёс у свой час напаткаў Глыбокае, якое ўпершыню згадваецца ў 1414 годзе. У Метрыцы Вялікага Княства Літоўскага ў 1514-м адзначаецца, што паўднёва-заходняя частка горада належала Зяновічам і ўваходзіла ў Ашмянскі павет Віленскага ваяводства.

маў такую мянушку якраз праз гэта. Тое выдатна ілюструюць перыпетыі яго па кручастага жыццявага шляху і палітычнай кар'еры. Вось хаця б тое, што Васіль Дзмітрыевіч быў адным з полацкіх намеснікаў паміж 1400 і 1407 г.

Не менш цікавы і лёс іншых прадстаўнікоў роду Корсакаў, які падзяляўся на некалькі галін. Згадаем некалькі фактаў з жыцця Іосіфа Львовіча — гонару глыбоцкай зямлі, — які ваяваў у 1610 годзе пад Смаленскам, удзельнічаў у паходзе Уладзіслава IV на Маскоўскае Княства. Так, ва ўзнагароду за свае заслугі Іосіф Корсак атрымаў у 1623-м Дзісенскае староства, куды ў той час уваходзіла і Глыбокае. У 1633 годзе пад час вайны за Смаленск арганізаваў за ўласныя грошы атрад салдат і абараняў разам з імі Дзісенскі замак. Каля 1634-га стаў старастам Мсціслаўскім і першым войтам Мсціслава. На сойме 1638 г. атрымаў з дзяржаўнай казны назад грошы, выдаткаваныя на салдат пры абароне Дзісны, а 2 ліпеня 1639-га — Мсціслаўскае ваяводства.

Трэба адзначыць, што пасля Брэсцкай царкоўнай уніі Іосіф Корсак з праваслаўя перайшоў ва ўніяцтва. Пры гэтым частку свайго вялікага маёнтка запісаў на рэлі-

гійныя мэты, а частку — сваёй сястры Фядоры, якая была замужам за князем Паўлам Лукомскім. У 1638 годзе ў Глыбокім Іосіф Корсак пачынае ўзводзіць комплекс кляштару кармелітаў з касцёлам Успення Багародзіцы. Асобны запіс быў зроблены на ўтрыманне свецкага ксяндза ў Глыбокім. Кармеліты былі абавязаны пабудоваць драўляны касцёл для свецкага ксяндза. Згодна з тастаментам Корсака, на карысць манахаў значная частка земляў Полацкага павета перайшла ў рукі духавенства. Яно павінна было ствараць школы, што з цягам часу мелі зрабіць уплыў на мясцовае насельніцтва. Корсак памёр у чэрвені ці ліпені 1643 года, і яго запавет мусілі завяршыць сястра Фядора з мужам Паўлам Лукомскім.

Існавалі два мастацкія партрэты Іосіфа Львовіча Корсака: ранні, які захоўваўся родам Корсакаў, і позні, што адлюстравана Корсака на фоне касцёла. Апошні да 1905 года знаходзіўся ў прыходскім касцёле Глыбокага, а ў 1935-м быў выстаўлены на продаж у Варшаўскім салоне мастацтва. На жаль, месцазнаходжанне яго сёння не вядома.

Падрыхтаваў Кастусь АНТАНОВІЧ

Гісторыю прафесійнага беларускага тэатра прынята адлічваць ад самых розных "кропак". Для адных гэта — стварэнне Першага беларускага драматычнага тэатра ў Мінску, для іншых — з'яўленне беларускамоўных г'ес Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, трэцяй сцягоўца да творчасці Францішкі Уршулі Радзівіл, якая ладзіла хатнія тэатральныя прадстаўленні... З лёгкай рукі знамага айчыннага тэатразнаўцы Уладзіміра Няфёда і Ігнат Буйніцкі быў названы "бацькам беларускага тэатра" за тое, што яго дзейнасць стала "паваротным этапам у развіцці сцэнічнага мастацтва: адбыўся пераход ад аматарскіх тэатральных паказаў да прафесійных форм сцэнічнага мастацтва". А па сутнасці, кажучы сучаснай мовай, Ігнат Буйніцкі стаў першым айчынным прадзюсарам, які зрабіў стаўку на стварэнне і працоўнае беларускага тэатральнага прадукту.

танцавальных пар. Пры гэтым удзел у выступленнях Першай беларускай трупы прымалі і, кажучы сучаснай мовай, медыйныя ў культурных колах асобы: Чэслаў і Леапольд Родзевічы, Язэп Арлоўскі, Алесь Бурбіс, Цётка, а таксама сам Ігнат Буйніцкі з дочкамі Вандай і Аленай.

Традыцыйна за савецкім часам не было прынята акцэнтаваць увагу на матэрыяльным дабрабыце тых або іншых персаналій айчыннай гісторыі. Ды дзеля справядлівасці варта адзначыць, што Буйніцкі не быў з кагорты людзей бедных: атрымаўшы адукацыю землемера і абслугоўваючы багатыя маёнткі па ўсёй Беларусі, ён за доволі-такі кароткі час зарабіў дастаткова грошай для таго, каб набыць хутар Палівачы каля Празарокаў, дзе і асеў, і дзякуючы яму доўгі час "забяспечваў" матэрыяльны бок існавання свайго калектыву. Звычайна перад гастроліямі трупы збіралася ў Буйніцкага ў Палівачах, дзе цягам двух месяцаў рыхтаваўся рэпертуар. Рэпетыцыі і выступленні тэатра ладзіліся ў спецыяльным драўляным памяшканні са сцэнай і лавамі для глядачоў. На працягу ўсяго гэтага часу акцёры знаходзіліся "на ўтрыманні" Буйніцкага. Затым — уласна гастрольная дзейнасць, пад час якой пэўны працэнт

Самы першы беларускі прадзюсар

Ігнат Буйніцкі: ад балета на шэсць пар да інтэрактыву

Ігнат Буйніцкі.

Усё пачыналася з аматарскіх вечарын, якія збіралі цікаўных з наваколя за кошт таго, што ўяўлялі з сябе відовішча сінтэтычнае: харавыя выкананні беларускіх песень, сабраныя Буйніцкім у часе сваіх землямерскіх вандровак, драматычныя сцэнікі, пераважна камедыяна-побытавага характару, перамяжаліся дэкламацыйнай вершаў беларускіх пісьменнікаў, якія Буйніцкі аператыўна браў са старонак "Нашай нівы", і выкананнем народных танцаў. Гэтая папулярнасць прывяла да таго, што ў хуткім часе Буйніцкі афіцыйна заявіў аб стварэнні Першай беларускай трупы і з дапамогай рэдакцыі "Нашай нівы" прыняў удзел у публічным беларускім вечары ў Вільні, дзе займаў постэх, які забяспечыў шэраг іншых прапаноў — як у той жа Вільні, так і ў Мінску, Пецярбургу, Варшаве. Паралельна з гэтым, робячы стаўку на асноўнага спажываўца — шырокія народныя масы, Буйніцкі ладзіць шырока-маштабны гастрольны тур па невялікіх гарадах ды мястэчках Беларусі: Вілейка, Дзісна, Ашмянны, Нясвіж, Слуцк, Клецк, Ляхавічы...

І з "балета з шасці пар" калектыву ў хуткім часе вырас да пятнаццаці драматычных акцёраў, трыццаці харыстаў і дванаццаці

Удакладненне

У матэрыяле мінулага нумара "Метафара яблыка..." па віне аўтара была дапушчана памылка. Архітэктарам прэкта стварэння мазаік для капліцы ў гонар Іконы Прасвятой Багародзіцы "Знаменне" з'яўляецца Мікалай Дзядко.

выдаткаў пакрываўся за кошт збораў са спектакляў. Аднак паколькі кошты на білеты былі невысокія, адпаведна, і даходы ад гастролей былі мізэрныя. Аднак акцёры, чья праца аплачвалася па марачным прыныцыпе, рэгулярна атрымлівалі за свае выступленні грошы.

Яшчэ адным прывабным для патэнцыйных "спажываўцоў" ходам, які для трупы Буйніцкага быў прыныцыповым, сталася актыўнае выкарыстоўванне інтэрактыву: як правіла, выступленні заканчваліся прэзентацыя танцавальнай групы, пасля чаго танцоры выходзілі да глядачоў і ладзілі "чацвёртую частку" — агульныя танцы, пад час якіх кожны з прысутных мог патанчыць з артыстамі Буйніцкага ды і проста прадэманстраваць свой імгэт. Да таго ж, паўсюль, дзе з'яўлялася трупа Буйніцкага, кіраўнік яе імкнуўся ствараць мясцовыя калектывы самадзейнасці па ўзроўні свайго, даваў першыя заняткі, а з'язджаючы, пакідаў ім рэпертуар.

Пра тое, што Буйніцкі не змог "зрабіць бізнес" на тэатральнай творчасці, сведчыць той факт, што літаральна за тры гады існавання Першай беларускай трупы ў яго ўзніклі вялікія праблемы з фальваркам у Палівачах, і, адышоўшы ад творчых спраў, ён прадае свой фальварак, асядае ў Празароках і скіроўвае свае намаганні ў бок эканамічнай дзейнасці: засноўвае "Празароцкае Крэдытнае таварыства".

Пазней неаднойчы рабіліся спробы аднавіць дзейнасць Першай беларускай трупы і вярнуць былою славу калектыву Ігната Буйніцкага. І хаця ніводная з гэтых спроб не завяршылася поспехам, Буйніцкі застаўся ў гісторыі беларускага тэатра як першы айчынны прадзюсар, які зрабіў стаўку на працоўнае нацыянальнае тэатральнае і музычна-танцавальнае культуры. І — займае надзвычайна ўважліва перспектывы на гэтай ніве.

Татцяна КОМАНОВА

Мікалай Суэцін.

...Справа ў тым, што амаль усе былыя ваенныя кадэты (не блытаць з членамі партыі кадэтаў — канстытуцыйных дэмакратаў) пасля пачатку Грамадзянскай вайны, якія прысягалі Богу, Цару і Айчыне, апынуліся на баку белых і ваявалі супраць бальшавікоў. У іх ліку — і былыя сакурснікі Суэціна па ваеннай гімназіі браты Аляксей, Віктар і Сяргей Бойкавы, двое з якіх загінулі ў баях з чырвонагвардзейцамі. Як сведчаць гісторыкі, у час карнілаўскага мячужу з мэтай "захавання Вялікай Расіі" віцебскія чыгуначнікі на чале са старшынёй Латышкага раённага камітэта РСДРП (б) В.Чунчыным ды яго памочнікамі — К.Дырыкам і рабочымі друкарні і чыгуначнага вакзала, таксама пры падтрымцы рэвалюцыйна настроеных салдат Віцебскага гарнізона, не прапусцілі да Петраграда эшалоны з воінскімі часцямі, якія накіроўваліся на падмогу генералу Карнілаву...

Мікалай Суэцін: супрэматычны крок да новага дызайну

Апошні салдат з легіёна Малевіча

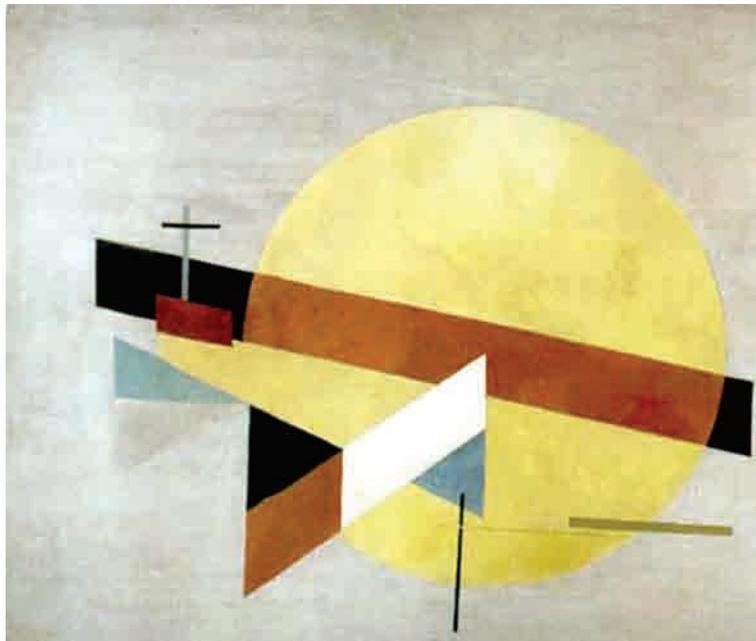
Яны рухаліся з поўдня праз Магілёў, дзе знаходзілася Стаўка Вярхоўнага глаўкама, і далей — на Віцебск і Петраград.

У Віцебску пры праверцы некалькіх эшалонаў было арыштавана больш за сто карнілаўскіх афіцэраў, шмат драгунаў, цяжкіх і былых кадэтаў. Гэта адбылося прыкладна напрыканцы жніўня 1917 года. Усе яны ішлі ў сталіцу нібыта для навучання мінамётнай стральбе, але ўжо на чыгуначным вакзале аказаліся раззброенымі: частка з іх перайшла на бок бальшавікоў, частка — разбегліся хто куды, а нехта, адседзеўшыся ў горадзе, потым, напрыканцы 1917-га, перабраўся на Дон, каб уліцца ў белы рух. Такія факты.

І другая мая версія. Як вядома, Саветы былі ўстаноўлены ў Віцебску 27 кастрычніка (9 лістапада) 1917 года, калі стварылі бальшавіцкі Ваенна-рэвалюцыйны камітэт. І тады на Віцебск з Петраграда і поўдня Расіі Часовы ўрад паслаў некалькі воінскіх эшалонаў для падаўлення новай улады. Але ў раёне таго ж чыгуначнага вакзала рэвалюцыйныя салдаты ды рабочыя затрымалі і раззброілі каля 20 тысяч салдат і казакоў ворага. Праўда, ніякіх рэпрэсій не было: многія арыштаваныя былі адпушчаны альбо перайшлі на савецкі бок. Дарэчы, у той час камісарам чыгуначнага вакзала Віцебска быў Мікалай Яжоў — будучы наркам НКУС СССР, адзін з кіраўнікоў сталінскага "вялікага тэрору" 1930-х гадоў.

Магчыма, у нейкую з гэтых пльняў мог трапіць і афіцэр Суэцін. Добрахотна здаўшы зброю, ён прыняў новую ўладу. І пакуль застаўся ў Віцебску, каб падумаць, што рабіць далей. Тут надыйшоў Кастрычнік. А потым лёс прывёў Суэціна ў толькі што створаную Шагалам Народную мастацкую школу. І ў гэтую школу ён хадзіў у старым ваенным шынляі, на рукаве якога пазней нашэй знак УНОВИСа — "Чорны квадрат" (захавалася фатаграфія). Канешне ж, гэта мая асабістая версія; калі ёсць іншыя пра тое, як Суэцін стаў "віцебчанінам", — калі ласка. Прынамсі, ніякіх дакументальных сведчанняў наконт гэтага я пакуль не бачыў. Сам былы дэваранін і салдат царскай арміі Суэцін, мабыць, пры жыцці ў сталінскую эпоху не вельмі распаўсюджваўся на гэтую небяспечную тэму. А што мы чытаем у артыкулах пра Суэціна? "...3 пачаткам Першай сусветнай вайны быў мабілізаваны. З 1915 года служыў у Віцебску, дзе ў 1918-м загінуў у Народную мастацкую школу... У 1922 годзе дэмабілізаваўся (?) і пераехаў у Петраград..."; "...Вучыўся ў Кадэцкім корпусе ў Пецярбургу, а пасля Першай сусветнай вайны трапіў у Віцебск, кінуў ваенную кар'еру і з галавой акнуўся ў мастацкую творчасць..."; "...У 1914 годзе прызваны ў армію. У 1915-м служыў на Каўказе, а потым — у Віцебску, дзе загінуў у Віцебскае Народнае мастацкае вучылішча...". І ўсё ў тым жа духу. Нават дачка мастака Ніна Мікалаеўна Суэціна нідзе гэтую "тэму" не закранае...

Першым блізім чалавекам-аднадумцам, з кім пазнаёміўся Мікалай Міхайлавіч у школе Шагала, быў Іван Пуні. Яго з жонкай Ксеніяй Багуслаўскай Марк Шагал на пачатку 1919 года запрасіў у сваю школу на выкладчыцкую дзейнасць. Шагал добра ведаў Пуні як

М.Суэцін. Супрэматычная кампазіцыя. 1921 г.

таленавітага плакатыста і афарміцеля Петраграда да Першай гадавіны Кастрычніка, як прафесара Дзяржаўных свабодных мастацкіх майстэрняў (ГСХМ) ды стваральніка знакамітых выставак "0, 10" і "Трамвай В". А вось Суэцін, магчыма, ведаў Івана Пуні яшчэ раней, у час сваёй вучобы ў Кадэцкім корпусе, калі "італьянец" Пуні з малядой жонкай грэчаскага паходжання "Ксанай" Багуслаўскай жыў на шостым паверсе дома № 1 па вуліцы Гатчынскай, дзе збіраліся мастакі, паэты, музыканты і моладзь, якая цікавілася мастацтвам. І калі Суэцін сустраўся ў Віцебску з Пуні, творчы ўплыў апошняга на яго быў бяспрэчным, асабліва ў сэнсе пошукаў "пазіі", "лірвізму" ў беспрадметным мастацтве.

Так ці інакш, менавіта Іван Пуні, гэты таленавіты жывапісец, былы член петраградскага саюза мастакоў-авангардыстаў "Супрэмус", абаяльны і прыгожы чалавек (захаваны яго цудоўны "Аўтапартрэт з люлькай" віцебскага перыяду), пазнаёміў Суэціна з Казімірам Малевічам, які апынуўся ў Віцебску восенню 1919-га. Праўда, Пуні і Багуслаўская пратрымаліся ў горадзе на Заходняй Дзвіне менш за год: восенню яны вярнуліся ў Петраград, і, расчараваныя ў рэвалюцыйных перспектывах новага мастацтва, на пачатку 1920-га, праз лёд Фінскага заліва, эмігрыравалі ў Еўропу. Цікава, што ў гэты ж час Пуні цалкам адмовіўся ад ідэалаў маладосці, напісаўшы кнігу "Сучасны жывапіс". У ёй мастак, учарашні прынцыповы кубіст, кубафутурыст і супрэматыст, нечакана рэзка раскрытыкаваў рускае авангарднае мастацтва, у тым ліку і сваё асабістае як "беспрадметнае кан-

струяванне": "...Трыста тысяч камбінацый з аднаго круга і пары квадратаў". І з таго часу Пуні перайшоў на пейзажы, нацюрморты і карціны ў духу такога лёгкага, прывабнага, чароўнага імпрэсіянізму. Не ведаю, ці чытаў Суэцін кнігу свайго сябра, але можна з упэўненасцю сказаць, што такое "здрадніцтва" Пуні сваім былым ідэалам ён не дараваў бы. Дарэчы, будучы колькі разоў у Парыжы, калі там у 1937-м ствараўся Савецкі павільён для Міжнароднай выставкі, Суэцін нават і не падумаў сустрацца з "рускім парыжанінам" Іванам Пуні...

Так, віцебская сустрэча з Казімірам Малевічам карэнна змяніла творчы погляд Суэціна на сучаснае мастацтва, аднак, што і казаць, ад Івана Пуні — я ў гэтым перакананы — назаўсёды засталася рэдкая тонкасць успрыняцця колеру, якая дазваляла яго творам наблізіцца па сваёй святлоадчувальнасці да сферы інтымнай (патаемна-асабістай) экспрэсіі, характэрнай для другога пакалення рускіх абстракцыяністаў. Да канца віцебскага перыяду творы Суэціна сведчаць пра цудоўнае разуменне задач супрэматычнага жывапісу. У даследаванні, дзе можна разгледзець пастаноўку чыста феноменалагічнай праблемы, што закранала экзістэнцыі жывапісу, ён рашуча ўзняў адно з галоўных пытанняў "белага" супрэматызму — так, як яго трактаваў Малевіч у сваёй лекцыі пра "басколерны супрэматычны рух": "...Пытанне ў наш час супрэматызмам пастаўлена: быць ці не быць карціне".

Суэцін таксама асэнсоўвае тую якасную трансфармацыю, якой патрэбуе новая візуальная логіка супрэматызму, і заўважае: "...Жывапіс

заўсёды замяняе бясконцасць паняццем каласальнага. І калі надыходзіць філасофія, на змену жывапісу ідзе філасофія". Аднаўляючыся ад любой сістэмы, Суэцін спрабуе "напісаць" якасна новую стадыю быцця (экзістэнцыі) беспрадметных адзінак. Як кажа мастак у сваіх запісках, ён хацеў "змераць тэмпературу плоскасцей", што прывяло яго да іх дыферэнцыяцыі пры дапамозе вельмі тонкіх колеравых градацый. І інтэнсіўнасць лірычнай афарбоўкі розных жывапісных плоскасцей уяўляе з сябе першарадны элемент у гэтай шкале дыферэнцыяцыі.

У процівагу сябру і аднадумцу Іллі Чашніку Суэцін робіць акцэнт перш за ўсё на ўражанні нерухомаасці — хва-

які распрацаваў у Віцебску Малевіч; гэта вымусіла мастака выкарыстоўваць галоўным чынам квадрат, які ён называе егіпецкім сфінксам новай адчувальнасці. Суэціну належыць цыкл беспрадметных карцін, у якіх даследуецца розны экзістэнцыяльны стан квадрата. Адна з цікавых кампазіцый такога роду — белы квадрат на белым фоне, дзе выкарыстана вар'іраванне інтэнсіўнасці асвятлення. У іншай, больш позняй па часе, кампазіцыі "ленінградскага" перыяду цэнтр карціны перасякае вертыкальная жоўтая паласа, што нагадвае кампазіцыйныя прыёмы, распрацаваныя ў Віцебску. Словам, ад віцебскіх вопытаў нікуды не дзецца...

ліста-сузіральных калыханнях жывапісных плоскасцей. Можна, я занадта складана распавядаю пра суэцінскую сістэму мастакоўскіх каардынат, але прасцей не магу. Хаця не. Адзін з малюнкаў Суэціна мае такі надпіс на палях: "Перш чым пабачыць — трэба адчуць". Можна, у гэтым і было нараджэнне новай эстэтыкі ўзвышанага, нейкай "барочнай стады" супрэматычнага жывапісу? Да чаго я гэта раскажваю? Справа ў тым, што пасля 30-гадовага перапынку ў гісто-

А калі ў 1930-я гады супрэматызм як такі быў канчаткова знішчаны, Суэцін асабліва актыўна займаецца дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам (роспісам фарфору, дызайнам інтэр'ераў і праектаваннем мэблі), а таксама афармленнем выставак. У сілу немагчымасці адкрыта працаваць у стылі беспрадметнасці і, разам з тым, пад уплывам фігуратыўнага жывапісу Малевіча канца 1920-х Суэцін бярэ ўстаноўку на нейкую стылізаваную фігуратыўнасць, вельмі далёкую ад рэалістычных тэндэнцый. Каларыстычная гама гэтых карцін па сваёй пастэльнасці блізкая да палітры пурпурскай, эстэтычна чыстай, строгай і яснай іррэальнасці жывапісца Амеда Азанфана і архітэктара Ле Карбюзье, а таксама некаторых іншых парыжскіх мастакоў-абстракцыяністаў пачатку 1930-х гадоў. Галоўная ідэя гэтай канцэпцыі: мастацкая прадукцыя павінна быць рацыяналістычна ўраўнавана з прадуктамі індустрыяльнай вытворчасці. Ідэя, вельмі блізкая Суэціну...

...Віцебскі УНОВИС пад крылом Малевіча і яго малых паслядоўнікаў Суэціна, Ермалаевай, Лісцкага і Чашніка праектаваў, здаецца, усё: плакаты, сцягі, харчовыя карткі, зольды, набіўкі для тканін, узоры мэблі, афармляў святы, кніжную і часопісную прадукцыю, канструяваў і распісваў трыбуны, інтэр'еры рознага прызначэння... "Унавісаўцы" распрацавалі такую мову мастацтва, якая адкрыла шлях да прамысловага дызайну, да мастацкага канструявання і асэнсавання візуальнай інфармацыі. Сёння ў нашым мастацтве канчаткова раздзяліліся сферы станковай і прыкладной творчасці. Універсалізм 1920-х застаецца недасягальнай марай. Вядома, у той час не абыходзілася без эмацыянальных перагібаў, эпатажу. Вось, скажам, у лістку Віцебскага творчага камітэта № 1 ад 20 лістапада 1920 г. "сцвярджалінікі новага мастацтва" з пафасам заклікаюць насіць чорны квадрат "як знак сусветнай эканоміі" (Суэцін і ягоныя сябры насілі такі знак на рукавах вопраткі), карціць у майстэрнях чырвоны квадрат "як знак сусветнай рэвалюцыі мастацтваў", ачысціць "плошчы сусветнай прасторы ад усёй пануючай у ёй хаатычнасці"...

(Заканчэнне будзе.)
Барыс КРЭПАК

М.Суэцін. "Жанчына з пілой".

рыі беспрадметнага жывапісу працяг аналагічнай экспрэсіўнай лініі можна пабачыць у 1950-х у прадстаўнікоў амерыканскага "лірычнага" абстрактнага экспрэсіянізму: нашага земляка з беларускага Дзвінска, стваральніка "колеравага поля" Марка Роткі і экзістэнцыяліста Барнета Ньюмана.

Наогул, Суэцін быў чалавекам няўрымслівым і дапытлівым і ўсё шукіў новай адчувальнасці, новыя спосабы ўспрымання ўсяго, што здавалася яму цікавым ды карысным для жыцця. Ужо ў Віцебску яго цалкам паглынулі тэхнічныя пытанні каларыту: ён даследуе старажытную тэхніку іканавісцы і імкнецца з яе дапамогай пашырыць магчымасці дыферэнцыяцыі жывапісных плоскасцей, дзяржачы малое свае жывапісныя абстракцыі на іконных дошках.

Словам, Суэцін на працягу ўсяго свайго жыцця застаецца верным фармальнай мове супрэматызму,

МУЗЕЙ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Экспазіцыі:

- Мастоцтва Беларусі XII — XVIII стст.
  - Мастоцтва Беларусі XIX — пач. XX стст.
  - Мастоцтва Беларусі XX — пач. XXI стст.
  - Мастоцтва Расіі XVIII — пач. XX стст.
  - Мастоцтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
- Выстаўкі:**
- "Веткаўскія іконы XVIII — XIX стст. у шытых бісерных акладах" (з фондаў Веткаўскага музея імя Ф.Р. Шклярава і прыватных калекцый).
  - "Шляхам майстэрства. Мастакі-юбіляры 2012 года".
  - "Каралеўскія скарбы: еўрапейскія шэдэўры 1600 — 1800". 3 калекцыі Музея Вікторыі і Альберта (Лондан).
  - Партрэт Войцэха Пуслоскага пэндзля Валенція Ваньковіча.
  - **Случкія паясы** з фонду Нацыянальнага мастацкага музея Літвы.
  - "Анатоль Каплан. Графіка" (з фонду Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі).
  - "Пад мірным небам" (праект "Нашы калекцыі").

Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь:

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск, вул.
Інтэрнацыяна-
льная, 33а.
Тэл.: 327 87 96.

- Пастаянная экспазіцыі: "Парадныя залы", "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча", "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."
- "Цярноўнік крэсаў" (сямейнае фота Ваньковіча-Вайніловіча, прысвечанае Эдварду Вайніловічу, заснавальніку Чырвонага касцёла).
- "Аўтапартрэт" Валенція Ваньковіча (выстаўка аднаго твора).

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі раён.
Тэл.: 507 44 68.

- Пастаянная экспазіцыя.
- "Беларуская поспілка".

МУЗЕЙ В.К. БЯЛЫНЦАГА-
БІРУЛІ
Ў Г. МАГІЛЁВЕ

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.

- Экспазіцыя "Культура 1-й пал. XIX ст."

■ **"Вясельныя традыцыі Усходу. Японія. Індыя. Карэя"** (з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь).

МУЗЕЙ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул.
К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 43 22.

Экспазіцыі:

- "Старажытная Беларусь".
  - "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
  - "Водбліскі ваеннай славы".
  - "Мастоцтва ў гарадской культуры XIX — пач. XX стст."
  - "Вайна 1812 г. у гісторыі Мінска".
- Выстаўкі:**
- 3 6 — выстаўка фатаграфій А.Белавусава "Радавод".
  - Да 2 — "Святло іконы" (ікананісны жывапіс Ядвігі Сянько).
  - "Каштоўныя ўзоры" (золата ў помніках дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і пісьменства).
- Дом-музей І.З'езда РСДРП**
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.
- Выстаўка піктарыяльнай фатаграфіі Марыі Банэ "Дом".

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі раён,
Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 91,
(8-01596) 2 82 70.

- Пастаянная экспазіцыя.
- **"Мір стары — Мір новы"** (фотавыстаўка).
- "Кветкі для Марыі" (Л.Зарубіна).

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНА-КУЛЬТУРНЫ
МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК
"НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул.
Ленінская, 19.
Тэл.: 8-01770 53196

- Выстаўка "Масонская калекцыя са збору Вацлава Федаровіча" (з фондаў Віцебскага абласнога краязнаўчага музея).
- "Каралеўскія скарбы: еўрапейскія шэдэўры 1600 — 1800". 3 калекцыі Музея Вікторыі і Альберта (Лондан).

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-
МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ
ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск, вул.
Акадэміч-
ная, 5.
Тэл.: 294 91 96.

- Экспазіцыя "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".
- Выстаўка "Якуб Колас: боцман і адмірал".
- Тэатралізаваная экскурсія паводле казак Якуба Коласа.
- "Шляхам Янкі Купалы да Якуба Коласа" (дэманструецца ў філіяле "Мікалаеўшчына" музея Якуба Коласа, на мемарыяльнай сядзібе "Смоляна").
- "Таямніцы Дома Песняра": інтэрактыўная гульня-віктарына для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту па экспазіцыі Музея Якуба Коласа.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ
МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ

г. Мінск, вул. Янкі
Купалы, 4.
Тэл.: 327 78 66.

- Экспазіцыя "Шляхі" з 3D-праглядам.
- "Неўміручая Паўлінка" (да 100-годдзя напісання Янкам Купалам п'есы "Паўлінка").
- Цыкл музейна-педагагічных заняткаў з элементамі тэатралізацыі "Дзядзька Янка, добры дзень!" для дзяцей малодшага школьнага ўзросту і сямейнага наведвальніка.
- Інтэрактыўная гульня "У пошуках Папараць-кветкі".

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ
ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ

г. Мінск, вул.
М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 56 21.

- Выстаўкі:**
- "Апякункі паэтычных нябёс" (літаратурна-дакументальная).
  - "Васіль Быкаў. Шлях, вызначаны лёсам".
  - "Свет вачыма дзяцей" (творы выхаванцаў Дзіцячага дома-інтэрната для дзяцей-інвалідаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця).
  - "Няхай світае свету!" (да 40-годдзя выдавецтва "Мастацкая літаратура").
  - Міні-выстаўка, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Максіма Танка, "Паэт з нарачанскага краю".
  - Выстаўка "Служэнне Яе Вялікасці Айчыннай Спадчыне" да 80-годдзя Адама Мальдзіса.

ТЭАТР *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ
ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.
Тэл./факс: 334 11 56.

- 5 — "Рыга, або Пірацкі трохкутнік" Г.Даніцэці (Музычныя вечары ў Вялікім).
- 6 — "Метамарфозы" І.-С. Баха (Вечары сучаснага балета на Малой сцэне).

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск,
пр-т Незалеж-
насці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

- Экспазіцыі:**
- "Культавыя прадметы" ("Дамавая царква", паўночны рызаліт палаца).
  - "Загадкавыя фантазіі мора" (грот палаца).
  - Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку.
  - "Чырвоная гасцеўня".
  - "Зала ўрачыстых прыёмаў".
  - Экспазіцыя адкрытага захавання археалагічнай калекцыі музея (цокальны паверх паўднёвай галерэі).
  - "Старажытная гісторыя Гомельшчыны" (археалагічная экспазіцыя).
  - Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў
- Экспазіцыя:**
- "Уладзімір Гомельскага маэнтка Румянцавы і Паскевічы".**
- Выстаўкі:**
- "Адрас: Савецкі Саюз".
  - "Гонар і веліч краіны гор".
  - "Гомель будзеца" (да 870-годдзя першай згадкі пра горад у летапісных крыніцах).

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

- Цэнтральная частка палаца
- Выстаўкі:**
- "Адрас: Савецкі Саюз".
  - "Гонар і веліч краіны гор".
  - "Гомель будзеца" (да 870-годдзя першай згадкі пра горад у летапісных крыніцах).

Аб'ява*

ОАО "Гомель-Белпромкультура"
спеціалізаванае прадпрыемства па комплектацыі аб'ектаў культуры

**предлагает
любое
звуковое
и световое
оборудование
производства предприятий
Республики Беларусь**

**Форма оплаты любая.
Доставка и монтаж.**

г. Гомель, ул. Барыкина, 82 "Б"
0232 408-172, 408-182;
+375 29 681 15 30

www.GBPK.by

- "Старадаўнія гарады Беларусі ў кнігах і артэфактах" (да 1150-годдзя Полацка).
- "Ікона ў дрэве" (выстаўка У.Дзядкова).
- "Рэчыцае Адраджэнне" (выстаўка жывапісу і графікі).
- "Нязменныя сведкі часу" (выстаўка рэчаў перыяду XVIII — XX стст. са збору музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля).
- "Найважнейшыя падзеі ў дыпламатычных адносінах Рэспублікі Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікі" (фотавыстаўка).

Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

- "Свет звяроў Гомельшчыны".
- Выстаўка гомельскага мастака П.Шалюты "Духмяна пахне лета і красе".
- Куток жывых экзатычных рэптлій.
- Зімовы сад Свет субтрапічных раслін і жывёл.
- Працуюць рэстаўрацыйныя майстэрні і аддзел па турызме (вул. Кірава, 8).

ГРОДЗЕНСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ РЭЛІГІІ

г. Гродна, вул.
Замкавая, 16.
Тэл.: (8-0152) 74 25 13.

Экспазіцыі:

- "Рэлігія і культура ў Беларусі".
- "Эпоха. Час. Будынак".

Выстаўкі:

- "З крыніц спрадвечных".

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ

г. Гомель, вул.
Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

- Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
- Выстаўка тэхнікі на адкрытай пляцоўцы.
- Выстаўка "Захаваем на вякі. Новыя пастанупленні і набыткі са збору Гомельскага абласнога музея ваеннай славы".
- На тэрыторыі музея працуе пнеўматычны цір.
- "Музей крыміналістыкі".

ЛІДСКІ ГІСТОРЫКА-
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ

г. Ліда, вул.
Перамогі, 37а.
Тэл.: (8-0154) 53 22 44.

- Пастаянная экспазіцыя "Прырода Лідчыны".
- **Выстаўкі:**
- "Вядзём пачатак свой ад Гедыміна...".
- "Прадметы побыту к. XIX — п. XX стст."
- Выстаўка адной карціны "Партызаны".
- "Прывітанне, ранейшая Ліда!".
- "Музейна-вобразная зала "Хрушчоўка-60".

Турыстычна-пазнавальная праграма "Праз вякі, праз стагоддзі" ў Лідскім замку.

ГАЛЕРЭІ *

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул.
Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.

- 3 5 — персанальная выстаўка **Сяргея Волкава**, прысвечаная яго 70-годдзю.
- 3 5 — персанальная выстаўка **Алісы Мароз "Фарбы зямлі роднай"**.
- 3 5 — Рэспубліканская мастацкая выстаўка "Ад Менска да Мінска".

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"

г. Мінск,
Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 327 26 12.

- Выстаўка ілюстрацый да чэшскага анімацыйнага фільма "Краток".
- Выстаўка па выніках адкрытага рэспубліканскага конкурсу творчых работ сярод навучэнцаў "Будучыня, якую мы хочам".
- Выстаўка дыпломных работ студэнтаў кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

ШТОТЫДНЁВАЯ
ГРАМАДСКА —
АСВЕТНІЦКАЯ
ГАЗЕТА

Выдаецца
з кастрычніка
1991 года
Заснавальнік —
Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 637,
выдадзена
Міністэрствам інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

Галоўны рэдактар —
Сяргей Сяргеевіч ТРАФІЛАЎ
Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ,
Уладзімір АРЛОЎ,
Міхаіл БАРАЗНА,
Уладзімір ГІЛЕП,
Ірына ДРЫГА,
Аляксей ДУДАРАЎ,
Кацярына ДУЛАВА,
Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Міхаіл ФІНБЕРГ,
Леанід ШЧАМЯЛЁЎ,
Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Марына САМОНЧАНКА
(адказны сакратар).

Рэдактары аддзелаў:
Дар'я АМЯЛКОВІЧ,
Канстанцін АНТАНОВІЧ,
Надзея БУНЦЭВІЧ,
Таццяна КОМАНАВА,
Барыс КРЭПАК,
Яўген РАГІН,
Ілья СВІРЫН.

Спецкарэспандэнты:
Пётр ВАСІЛЕЎСКІ
Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.
Загадчык аддзела
фоталюстрацый —
Юрый ІВАНОВ
Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС

Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД
Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Пакоі 16-28, 94-98,
чацвёрты паверх.
Тэлефоны:
(017) 290 22 50,
(017) 286 07 97,
(017) 334 57 23
Тэлефон/факс:
(017) 334 57 41
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334 57 41

www.kimpress.by
E MAIL: kultura@tut.by

Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выдачы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца працы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць матэрыялаў.
"Матэрыял на правах
рэкламы."

"Культура", 2012.
Індэкс 63875, 638752
Наклад 7390
Падпісана ў свет
31.08.2012 у 14.30
Замова 3861
Дзяржаўнае прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
ЛП № 02330/0494179
ад 03.04.2009.
пр. Незалежнасці, 79,
220013, Мінск.

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзейнасць
ЛВ №02330/0003879
ад 17 красавіка 2009 г.

Дырэктар —
ПРЫКО Алег Васільевіч
Першы намеснік дырэктара —
КРУШЫНСКАЯ
Людміла Аляксееўна
Намеснік дырэктара
па маркетынгу —
СІДАРЭНКА Антон Васільевіч

220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл.: (017) 290 22 50
(прыёмная).
Бухгалтэрыя:
тэл.: (017) 334 57 35

